

בשער

לגם הפעם אנו שמחים לבשר על הופעת ספר שהוא "ראשון בסוגו": גניאלוגיה ספרדית: גלה את אבותיך הספרדים ועולמם, מאת ד"ר ג'פרי מלכא, בהוצאת אבותינו. הספר, שנכתב בזמן שחקר הגניאלוגיה הספרדית נעשה יותר ויותר פופולרי, בא למלא חלל ומביא לראשונה בדפוס אוסף של מקורות גניאלוגיים, בתוספת איורים ומפות. סקירה מלאה על הספר, כתובה בידי Scott Alfassa-Marks, ניתן לקרוא במדור "ספרים" שבגיליון זה. אנו מצטרפים לברכות על הופעת הספר.

המסורת על מוצא מבית דוד היתה מאז ומעולם נחלת חלק מהמשפחות החשובות ביהדות, ובהרכבת אילנות היוחסין השתדלו להגיע למי שהיה ידוע לפי המסורת שהוא מבית דוד, כמו למשל רש"י. מי שהצליח להגיע עם משפחתו עד רש"י מובטח היה לו שהוא מבית דוד, ואם אפשר היה למתוח את האילן מעבר לרש"י, מה טוב.

מסיבות שונות, ביניהן הפתיחה לרווחה של מקורות מחקר בכל העולם, אפשרויות הקשר המידי בין כל המקומות בעולם על ידי ניצול האינטרנט וכן ההתפתחות העצומה במחקר הדנ"א, התרחב בשנים האחרונות מעגל המשפחות המחפשות בשורשיהן את הקשר עם בית דוד, עם הרבה עניין ולא מעט הצלחה. בגיליונו מתפרסמים שני מאמרים בנושא זה.

נקודת המוצא של אנדרס בונט במאמרו הוא שמו, והוא מציג את תולדות השם בצורותיו השונות – בונט, יום טוב, קלונימוס, שם טוב. הוא חוקר את מקור השמות האלה, בסוף תקופת הגאונים, בקרב הנשיאים היהודים של צפון ספרד ודרום צרפת (ספטימניה), שמוצאם מבית דוד, ואת גלגוליהם בארצות אירופה השונות. במאמר השני בנושא, מדבר דוד גלס, בגישה כללית יותר, על ההשלכות ההיסטוריות של מיתוס המוצא מבית דוד.

בתחום המחקר המשפחתי האישי יש לנו הפעם שני מאמרים: חברתנו אלן סטפק מספרת על התקדמות חקירותיה בגרמניה והפרטים שהצליחה לגלות על משפחת אבותיה, וחברנו יעקב טל טולידאנו מתאר איך הוא מצא שני אחים ממשפחת טולידאנו אחרי חיפוש של עשר שנים וממצאים בלשיים ממש.

מאמר אחר של יעקב טל טולידאנו הוא מעין השלמה או תוספת למאמר של ישראל פיקהולץ, שהתפרסם באחד מגיליונינו הקודמים, על קבוצה של יהודים שהתארגנה ביערות סקלאט בפולין והצליחה לשרוד שם. מתברר כי אחד מחברי ה"כנופיה" הוא מחותנו של יעקב. עולמנו מתגלה כעולם קטן – בפעם המי יודע כמה.

שמואל שמיר, כרגיל, משקיף על הגניאלוגיה מזווית מיוחדת. הפעם הוא מוסר לנו אינפורמציה מעניינת וחשובה על גורל הרכוש שעובר ממדינה למדינה בעקבות מלחמות, ועל רכוש וכספים הנמצאים במקומות שונים בעולם ומחכה ליורשים.

המדורים הקבועים בעיתוננו הם ביקורת ספרים, דיווח על הספרייה, סיכום מאמרים בכתבי עת זרים והמשך רשימותיו של יהודה קלוזנר על רישום נתונים גניאלוגיים. חידוש במדורים הקבועים הוא הסיכום שמגישה הרייט קסו על הפעילות השוטפת בסניפי החברה ועל כנסים מעניינים שהתקיימו בארץ.

לבסוף אני מבקשת לפנות מכאן לכל חברינו במה שקרוי בלועזית Call for Papers – בקשה להגשת מאמרים. אנו מבקשים להקדיש את הגיליון הבא של שרשרת הדורות באופן בלעדי למחקרים הנעשים על ידי חברינו. **אנא, הקדישו זמן מה לכתובת מאמר לעיתוננו על המחקר שלכם.** אני בטוחה כי כמספר המחקרים מספר האפשרויות לנושאים: סיכום המחקר עד לנקודה מסוימת, מקורות חדשים או בלתי שגרתיים שנתגלו, אירועים או אנשים מעניינים שניקרו בדרך, סיפורים משפחתיים יוצאי דופן ועוד. אני מודה מראש לכל מי שיענה לקריאה, ואין לי ספק כי הזמן שיושקע לא יהיה לבטלה.

ואחרון אחרון, עתה שאנו כבר אחרי חג הפסח אני מאחלת לכולנו קיץ טוב, זמן שקט ועבודה נעימה ופודיה.

יוכבד קלוזנר

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

מלבד הערב המוצלח על כל חלקיו, הדבר המעניין ביותר שנלמד שם הינו: אנשים רבים אינם יודעים על קיום קבוצות העוסקות בגניאלוגיה, שלא לדבר שלא ידעו ולא שמעו על החברה הגניאלוגית הישראלית. יותר מכך, הרבה מאוד אנשים בישראל עוסקים בגניאלוגיה, בין אם הם קוראים לזה כך או בכל שם אחר. אני מקווה שהניסיון שיירכש במהלך פעילות סניף חיפה והצפון, יעזור ללמוד היבטים חדשים להרחבת המעגל.

הכנס הבינלאומי ה-23 לגניאלוגיה יהודית מתקיים השנה בעיר Washington בירת ארצות הברית בתאריכים 21 עד 25 ביולי 2003. בכנס זה ישתתפו חברים שלנו בהיקף נכבד.

אחת המטלות המרכזיות שלנו בכנס ושינגטון תהיה פרסום והפצת מידע על הכנס הבינלאומי ה-24 לגניאלוגיה יהודית, העומד להיערך, בלי נדר, בירושלים בתאריכים כ"ב עד כ"ז בתמוז תשס"ד (11 עד 16 ביולי 2004).

ההכנות לכנס זה הן בעיצומן, ומתקדמות בקצב. ככל שאנו מתקדמים בהכנות מתבקש מאליו לחזור ולהודיע: דרושים חברים לעזרה. העזרה יכולה להינתן בכל דרך שהיא. אני חוזרת ופונה לחברים – התקשרו והודיעו איך תוכלו לעזור בהכנות לארגון הכנס ולהיות שותפים להצלחתו.

ניתן לכתוב אלי: ehfurman@netvision.net.il
(באנגלית או בעברית), לכתובת: ת.ד. 86 קריית גת 82100, או בטלפון: 08-6880884.

גיליון י"ז מספר 2 יוצא לאור לאחר פרק פעילות נכבד שעברנו מאז תחילת שנת תשס"ג.

בראש וראשונה אני שמחה לבשר על פתיחת סניף חדש של החברה – סניף חיפה והצפון. הרעיון להקמת סניף בחיפה עלה כבר לפני זמן, ומשום מה נדחק ממרכז העשייה זמן רב. העבודה להקמת הסניף התנהלה במשך כשנה, החל מהתארגנות החברים, דרך חיפוש מקום מתאים למפגשים, התקשרות בדואר אלקטרוני, דואר רגיל ואין ספור שיחות טלפון עם אנשים מעוניינים. עבודת הנמלים של איסוף שמות, כתובות וטלפונים הניבה רשימה של 100 אנשים שאליהם נשלחה ההזמנה לפתיחה. הרשימה הקיפה את כל מרחב הגליל, הקריות, חיפה והגיעה עד חדרה. מקום המפגשים יהיה מתנ"ס "הדר" (ביתנו לשעבר) ברחוב ירושלים 29 בחיפה.

טקס הפתיחה התגייס התקיים ביום חמישי, ניסן תשס"ג (10 באפריל 2003). התכנסו 40 אישה ואיש. החלק הראשון של הערב כלל מפגש היכרות, הסברה מי ומה אנחנו, וקבלת מידע מהמתכנסים על הקף עיסוקם בגניאלוגיה. החלק המרכזי של הערב כלל את הרצאתה המעניינת והמאלפת של חברתנו מטילדה טג'ר על "הדוד מברזיל – המקריית שבמחקר הגניאלוגי". סיים את הערב חברנו יוסף רום שחיבר שיר לכבוד המאורע. לאחר החלק הטקסי ובעקבות הרצאתה של גב' טג'ר התקיימה שיחה בין המשתתפים.

אני מבקשת להשתמש בכמה זו ולחזור להודות לחברים שעבדו והביאו להקמת הסניף ולקיום הערב המוצלח: אדגר ארז, חנה שטיינבלט, יוסף רום וראובן נפתלי. תודה למטילדה טג'ר על חלקה ברעיון ובערב המוצלח.

משפחות בונט – קלונימוס – שם טוב
צאצאים ישירים של המלך דוד ונסיכי ספטימניה (Septimania)
אנדרס בונט

(reges socii). גאונים אלה, בתקופות שונות, טענו שהם צאצאים ישירים של המלך דוד. מאחר שהם פעלו כנשיאים אמיתיים, עבר תפקידם בירושה במשפחה. הנשיאים של ספטימניה ניהלו את הקהילה היהודית בעלת ההשפעה והמשגשגת ביותר בזמנם. קיים תיעוד בשפע מתקופת מלכותם של השליטים הקרולינגיים קרל מרטל (717-741), פפיין (741-768) וקרל הגדול (768-814). הקהילות היהודיות היו כל כך מוכרות שמקורות אחדים מכנים אותן "אדמה עברית" (terra Hebraeorum) בתעודות מהשנים 842, 950, 994, 1004, 1032, כ"אדמת ישראל" (terra Israhelis) במסמכים מקלוני (Cluny), או כ"בית היהודי" (Villa Iudaica) בשנת 982 בגרונה. המלך הקרולינגי פפיין הקטן כבש את נרבון מהערבים בשנת 759, לאחר מצור של שבע שנים. יותר מאוחר, כבש קרל הגדול מחדש את נרבון מן הערבים. משלחת של עשרה יהודים נשאו עימה את קרל הגדול על קבלת הזכות להמליך שוב, והפעם לתמיד, מלך יהודי משלהם בנרבון. לשם כך הם הציעו לו 70 מרקים של כסף. קרל הגדול הסכים, והעניק להם שליש מהעיר וזכות לגור בה, ועובדה זו תועדה בתוך *Gesta Karoli Magni ad Carcassonam et Narbonam* (הודעה של קרל הגדול בעניין קרקסון ונרבון). קרל הגדול כלל את היהודים בתחום שיפוטו ולקח אותם תחת חסותו.

אברהם אבן דאוד, מחבר *ספר המסורת* או *ספר סדר הקבלה* מעיר בכרוניקה שלו על נרבון כי המלך הפרנקי קרל דרש ממלך בבל (החליף) לשלוח אליו נשיא יהודי. הוא שלח לו את *מכיר*, איש עשיר ותלמיד חכם, צאצא של בית דוד. המלך העניק לו רכוש רב וסמכות להנהיג את היהודים, כהכרה במעמדו הגבוה. בנספח ל*ספר סדר הקבלה* יש התייחסות למכיר נתרונאי כבחור, וצוקרמן מציין כי הוא כנראה היה "בחור" הרבה לפני 1165. מכיר נשא לאשה את אאודה מרטל (Auda Martel), בתו של קרל מרטל ואמו של קרל הגדול, ובתו ברטרדה (Bertrada) נישאה לפפיין הראשון, מלך איטליה, וצאצאיהם בדורות מאוחרים יותר התחתנו עם אוטו הראשון (Otto I), מלך גרמניה, והוגו קאפט (Hugo Capet), רוברט השני ולואיס השישי, כולם מלכי צרפת. צאצאים אחרים הם *Sancho III 'el Mayor* (סאנצ'ו השלישי "הבכור") מלך נבארה, רמירו הראשון (Ramiro I) מלך אראגון ופרדיננד הראשון מלך ליאון (León) וקסטיליה. כך התמוגה שושלת בית דוד עם כל שושלות מלכי אירופה ונוצר

1. ההתחלות של שושלת מלכות דוד

היהודים הגיעו מארץ יהודה לספרד ולצרפת, דרך הים התיכון, הרבה לפני השנים הגרוליות 60-70, כאשר הקיסר טיטוס כבש את ירושלים. בקהילות היהודיות שהם הקימו היה מנהיג ומועצת זקנים. המנהיג ניהל את הקהילה ותפקד כנציגה בעניין תשלום המיסים לקיסרי רומא או למלכים אחרים, וכך שימש כנשיא (prince) "דה פקטו", בעל זכויות מלאות למנות את האחראים לצרכים הדתיים של הקהילה, שופטים, ופקידי קהילה אחרים.

במערב, בין כל הקהילות היהודיות שהיו קיימות במאות הראשונות של הספירה בשטח הקרוי *ספרד* [התחום שבו היו שולטות המסורות הספרדיות], קהילת נרבון (Narbonne) היתה החשובה ביותר. קהילה זו התבססה וסעייה בניהול הקהילות האחרות, והפכה לדוברת שלהן בעניין הקשרים עם המלך או הקיסר. המנהיג היהודי של קהילה חשובה זו נקרא *נשיא*, ובזכות תואר זה הוא הוכר כמנהיג העליון של כל הקהילות והיהודים באזור ההוא. באזור שנקרא "הספר הספרדי" (*The Spanish March*), שנמצא בין צרפת וקטלוניה וכן בקהילות גירונה, ברצלונה וטאראגון, שלט הנשיא היהודי בדיוק כמו כל מלך אחר, תחת הסמכות השיפוטית של מלכי הקרולינגים קארל מרטל, פפיין הקטן וקרל הגדול, ובשיתוף פעולה איתם.

המומחה בנושאים הספרדיים, ארתור צוקרמן (Arthur J. Zuckerman), פרופסור להיסטוריה בקולג' העירוני של ניו יורק ותלמיד של פרופסור יצחק בער (Baer) מהאוניברסיטה העברית בירושלים, שנעזר על ידי סאלו בארון (Salo W. Baron) פרופסור אמריטוס להיסטוריה באוניברסיטת קולומביה ביצע מחקר שהפך לקלאסי, על הנשיאים היהודים בדרום צרפת (ספטימניה – Septimania), בספרו *A Jewish Princedom in Feudal France* (נסיכות יהודית בצרפת הפיאודלית).

2. הנשיאים, הגאונים, הרבנים, המלכים היהודים בצרפת וספרד בתקופה הקרולינגית ובמאות העשירית עד הארבע עשרה

בתקופת המלכים הקרולינגים בשנים 717 עד 900, התקיימה קהילה יהודית חשובה בדרום צרפת, בממלכה העצמאית שנקראה ספטימניה (Septimania) והעיר המרכזית בה, נרבון (Narbonne). בראש הקהילה היהודית בנרבון עמד נשיא או גאון שהיה אחד מ"המלכים השותפים"

כמוכן צירוף של "טוב" עם שם ה'. בכל המקרים המושג טוב הוא הרעיון המדכוז. משפחות בונט וקלונימוס לא שינו את איות שמם בשפות אחרות. במשך הזמן קיבלו שמות אלה "ייחוס" מיוחד – היוקרה של שושלת מפוארת, דבר שחזק עוד את המגמה שלא לשנות את השם, או אפילו לעברת אותו.

בנציון קגנוף (Benzion Kaganoff) מציין כי הכינוי של יום טוב היה הן בונט (Bonet) והן בונז'ורן (Bonjorn). שני השמות הם תרגום של השמות העבריים שם טוב ויום טוב. כדי להבין את כל ההיבטים של התרגום, יש לנתח את המושג "כינוי". יש להבין מונח זה כ"שם", "שם משפחה", "כינוי ספרותי", "צורת פנייה מיוחדת", וכן יש לזכור במיוחד את הנוגה של יהודי אירופה להשתמש בו בזמן בשמם העברי ובשם נוסף המתאים לשפת המקום בו הם התיישבו. מסיבה זו, כאשר בני משפחת שם טוב הגיעו לאירופה הם אימצו שם מקומי או את הצורה היוונית או הלטינית של שםם. התרגום היווני של שםם היה קלונימוס. Gerald Murray מציין גם הוא כי התרגום של שם טוב ליוונית הוא קלונימוס, הנגזר מהמילה היוונית kalon שפירושה "יפה" או "טוב" והמילה onymos שפירושה "שם". Catherine Garson מסכימה גם היא כי Kalonymos הוא השם ביוונית ובאיות לטיני.

בנימין נחמן הפנה אותי לפרסום בגירונה של *Per Una Historia de La Girona Jueva* (על תולדות גירונה היהודית) מאת דוד דומנו (Romano), המציג דוגמה נוספת של הקשר בין השם יום טוב ומשפחת בונט. במאה הארבע עשרה מופיע השם העברי 'יעקב בן דוד בן יומטוב', ובנוסחתו בשפת המקום, קטלנית, Bonjorn Bonet. בונז'ורן הוא השם הפרטי ובונט שם המשפחה. בנו ייקרא בונט בונז'ורן, בהתאם לנוהג בזמן ההוא להפוך את סדר השמות בקריאת שם לכן הנולד.

הקו של "טוב" תורגם ללטינית לצורות Bono, Bona, Bonitus. במשך הזמן התמזגה השפה הלטינית עם השפות של הויזיגוטים והפרנקים שכבשו את השטחים שבהם חיו משפחות בונט: ממלכת ארגון, קטלוניה, דרום צרפת ואזור הגבול של ספרד (שנקרא מאוחר יותר פרובנס). התוצאה של מיוזג זה היתה צמיחת הלשונות הרומאניות המקומיות כמו פרובנסלית, קטלאנית, וכו', והשמות בונט, בונה, בוניטוס הצטמצמו בשפות אלה לשם בון (Bon). בכל השפות האלה נשמרה המשמעות המקורית של השם, דהיינו "טוב". ההקטנה של בון הרומאני הפכה בסופו של דבר לבונט. שם זה היה שכיח בשימוש המקומי היומיומי, ונשמר גם לאורך הזמן שבו השתנו השפות הרומאניות והפכו לצרפתית, קטלאנית, קסטילית וכו', המודרניות.

מה שהדיפלומט J. Javaloyts כינה "השושלת הנבחרת של אירופה המערבית." הוא מציין כי כל בתי המלוכה של אירופה, כמו גם המלכים הספרדים של הרקונקוויסטה ("הכיבוש מחדש") והבאים אחריהם, עד למלך הנוכחי של ספרד, חואן קרלוס הראשון, הם צאצאים של קרל הגדול ושל המלך היהודי של צרפת וספרד, הנשיא מכיר דוד, תיאודוריק הראשון (730-796), מלכים "שותפים" של ספטימניה. כולם בני השושלת הנבחרת, הוויזיגוטים-קרולינגים, צאצאים ישירים של המלך דוד.

מכיר דוד הנהיג את הקהילה היהודית בתואר העברי 'נשיא', שאפשר להשוות אותו לתואר הקרולינגי rex (מלך). כך מצאו בני השושלת הקרולינגית דרך נוספת לתת תוקף חוקי לשושלתם הם ולא ישר את סמכותם לשלוט "על פי זכות אלוהית" על כל העמים הנוצרים, באמצעות החוליות המקשרות אותם, לפי ההשערה, עם הצאצאים הישירים של המלך דוד. "דם מלכותי" זה הפך למיתוס בשפה הרומאנית הקרויה 'langue d'oc'. בתי המלוכה קפט (Capet), ואלוא (Valois), פלנטגנט (Plantagenet), סבוי (Savoy), וכן מלכי ספרד, האבן ובורבון הם חלק מבתי המלוכה הטוענים שהם צאצאי השושלת הזאת מבית דוד.

במאה השתים עשרה, במכתב של ראש המנזר של קלוני (Cluny) פטר "המכובד" (Peter "the Venerable") אל מלך צרפת לואיס השביעי (לפני 1143) מוזכר מלך אחר של היהודים, שמלך בנרבון. עובדה זו מאומתת על ידי בנימין מטודילה, שכתב כי במסעו בשנת 1165, כאשר הגיע לנרבון, הוא ראה כי הנשיא ר'קלונימוס, בנו של הנשיא הגדול ר'טודרוס, שמלך ב-1134, היה בעל שטחים נרחבים של אדמה, ומלך כנשיא מבית דוד ונעזר על ידי תלמידי החכמים ר'מכיר, ר'יהודה ור'אברהם, ראש הישיבה. גם ר'מאיר בן שמעון, בספרו *מלחמת מצווה* משנת 1245 מזהיר שחייבים לכבד את הזכויות שניתנו ליהודי נרבון על ידי קרל הגדול. הן מחברים כמו רניה, לוי, ארוניוס וכץ (J. Régné, I. Lévi J. Aronius and S. Katz) והן האנציקלופדיה היהודית (The Jewish Encyclopedia) מתייחסים למלך היהודי של נרבון.

3. משם טוב העברי, אל קלונימוס היווני, אל בונה הלטיני ובון הרומאני ועד להקטנה בונט. צאצאי ה"טוב" האחרים, הענף של יום טוב.

על פי מסורת המשפחה, מוכרת משפחת שם טוב מאז הזמן העתיק כצאצאים ישירים של בית דוד. שם זה, שהוא ממקור עברי או ארמי, הובא מירושלים לגולה, על משמעותו המילולית. שושלת זו היתה ידועה גם בשם יום טוב או טוביה, כאשר את השם יום טוב ניתן להבין הן כפשוטו, והן כחג (מועד) והשם טוביה הוא

במיינץ ונשארו שם לפחות עד 1091. בן אחר הוא רבי משה מנרבון, ובנו היה רבי יעקב.

משולם בן קלונימוס "הגדול" חי במיינץ בסוף המאה העשירית, ומצבתו נשמרה שם. הוא ידוע באשכנז בפיוטיו, ונשמרו כ-60 מחיבוריו מן השנים 960 עד 985. אוסף מפיוטיו התגלה בגניזה של קהיר. קלונימוס ממיינץ ליווה את הקיסר אוטו השני כמתורגמן, והציל את חיי המלך בקרב קוטרון (Cotrone). הוא נתן למלך את סוסו כדי שיוכל להימלט והוא עצמו נהרג בקרב. הקיסר אוטו נשא לאשה את אחת הצאצאים של משפחת הנשיאים מנרבון, ובכך קיים את אחת המשאלות של שליטי ימי הביניים, להכניס לשושלת גורם שיצדיק את תביעתם לשלוט בעמים הנכבשים מכוח סמכות עליונה. על ידי נישואין עם מי שנחשב כצאצא ישיר של המלך דוד. אך היחסים עם היהודים התבססו גם על שיתוף הפעולה והעזרה שהעניקו הנשיאים היהודים למלכים הנוצרים, כאשר הם סייעו ישירות לממשל בניהול הקהילות ועזרו במימון הפעילות הצבאית של השליטים הנוצרים.

אליזבת הולנדר מציינת כי משולם בן קלונימוס היה למיד חכם בתלמוד וכן פיתן ממדרגה ראשונה. פיוטיו חלק מסיפור התפילה האשכנזי עד היום. הוא ורבי משה "הזקן" הביאו את מסורת הפיוטים של ארץ ישראל ואיטליה לגרמניה וצרפת. משולם בן קלונימוס היה מורו של שמעון בן יצחק בן אבון. בנו של משולם היה רבי קלונימוס בן משולם, שמת מוות אכזרי בשנת 1096 בהיותו פרנס בקהילת מיינץ, כאשר קהילה הותקפה על ידי צלבנים גרמנים וצרפתים בדרכם לירושלים. כתב ההגנה שניתן לו על ידי המלך הנרי הרביעי לא הציל אותו, אבל הוא הנהיג את ההתנגדות עד הסוף ומת כקדוש. יורשו בישיבת מיינץ היה רבי גרשום בן יהודה.

בנימין מטודלה, שהתחיל את מסעו ב-1165 ובילה את שנת 1166 בנרבון, מספר כי חיו שם תלמידי חכמים, אנשים עשירים ונשיאים, ובראשם עמד רבי קלונימוס בן הנשיא הגדול רבי טודרוס, מזרע דוד, כפי שאושר באילן היוחסין שלו. נשיאים אלה היו למעשה מלכים יהודים של האזור הקרוי ספטימניה, אבל מאחר שזו הייתה קהילה מרכזית בשטחי הפרנקים, הם נחשבו כנשיאים צרפתיים וקיבלו הטבות ממלכי הקרולינגים, כמו בתים ואדמות, והיו תחת הגנתו הישירה של המלך הפרנקי. משמעות הטבות האלה הייתה לא רק רכוש וכבוד, אלא גם משרה ממלכתית ברמה הגבוהה ביותר, בהתאם למשמעות הקרולינגית של המילה. בנימין מונה 300 יהודים בקהילה.

בני קלונימוס

משה "הזקן" קלונימוס, נשיא יהודי בצרפת 917 לערך
קלונימוס בנו של משה הזקן
טודרוס, 1064 לערך

מאות שנים לאחר מכן, בכיבוש מחדש של מיוורקה, ולנסיה ואליקנט על ידי המלך ג'יימס הראשון מארגון, השתתפו גם בני משפחת בונט, והם היו הראשונים שהתיישבו בארצות אלה.

לאחר שבני המשפחה המירו את דתם לנצרות והתמזגו עם החברה המקומית, אם כי הם היו צאצאי המשפחות הספרדיות העתיקות ביותר, שמותיהם אינם מופיעים בין היהודים המכונים (Chuerta) Xueta שבקהילה היהודית במיוורקה. הם הוכרו רשמית כיהודים בפעם האחרונה בזמן המרת דתם וגירושם מקהילת מיוורקה, בשנת 1391. מאז ועד היום, הם הסתירו עצמם בתוך החברה הנוצרית האזרחית והתמזגו עימה, ולא הוכרו כיהודים אם כי שמרו בנאמנות בקרב המשפחה את סוד מוצאם היהודי ספרדי.

בדרך כלל הם השתמשו בשם העברי יחד עם תרגום לשפה המקומית, כגון עברית ולטינית או עברית ויוונית.

קתרין גרטון מסבירה גם שמשפחות שונות הן צאצאים של משפחות בעלי השם העברי יום טוב והשמות השתנו לפי המקום והשפה: Beaucaire) Bonjumus (1322), Bonjorn (אבינון 1360), Boniom (1322), Perpignan) Bondia (בעיר נרבון 1306), Boudia (מרסיי 1350), Bonus Dias (1326) או Bondie (1391), בגירסאותיו השונות Bondi, Bondy, Bonidy, Bondy, Bonne fête הצורות Bonfed, Bonfad, Bunefad, המופיעות בדרום צרפת ובספרד במאה ה-12. השם Bondia נמצא באזורים יהודיים בסביבת גירונה במאה ה-14 לערך.

השם קלונימוס, שהוא התרגום ליוונית של "שם טוב", השתנה גם הוא ככל שהמשפחה עברה ממקום למקום, והפך בגרמנית לשמות Kalonymus, Kalman, Kelman, Kalma, Kalm, Kalmanowicz, Kalmanski, Kielminski, Kelmanskij או ברוסית Kelmanson, Kalmanson, Kalmanov, Kalmanovich, Kalmanok.

מספר רבנים ופיטנים השתייכו למשפחת קלונימוס. הידועים שבהם התיישבו בלומברדיה ובטוסקנה, בעיר Lucca, במאות השמינית והתשיעית. במאה התשיעית הם הקימו ישיבה בלוקה והם זכורים עד היום בקשר לפיטוניהם היפים. בערך בשנת 970, אחד הצאצאים של משפחה זו היה הנשיא הגדול של לה מאנס (Le Mans) שבצרפת, צאצא של בית דוד ששמו היה רבי אבון שהיה ראש הישיבה בנרבון, על פי דניאל לב (Daniel E. Loeb). בנו קלונימוס עבר לקהילה היהודית בערים מגנצה (מיינץ) ושפייר בגרמניה. בשנת 887 החזמו בני משפחת קלונימוס על ידי הקיסר, על פי המסורת, להתיישב במקום והם הקימו ישיבה והפכו לאחת המשפחות היהודיות החשובות

Bonfed, Bonfey, Bonfil, Bonfillet, Bonguha, Bonher, Bonhome, Bonhorn, Boni, Boniach, Boniel, Bonifant, Bonino, Bonirac, Bonisac, Bonisach, Bonist, Bonito, Bonitto, Bonjom, Bonjua, Bonjudio, Bonjuha, Bonmacib, Bonmacip, Bonnin, Bono, Bonom, Bonomo, Bononat, Bonsuccesso.

בונט ודומיו נמצאו במאה ה-11 בין יהודי פרובנס, ארגון וקטלוניה, ומאוחר יותר עברו גם צפונה, ושינו את בונט לשמות Banet, Baneth, Panet Paneth. בצרפת השתמשו יותר מאוחר גם בשם Dubonnet, כאשר הוסיפו לשם את הקידומת הצרפתית de.

גירסאות שהשתמשו בהן בממלכת ארגון הן Bonete, Boned Benet. גירסאות איטלקיות הן Bennetton, d'Bonelli. Bennett היא גירסה אנגלית. החל משנת 1306 ועד 1395, גורשו היהודים מצרפת ונמלטו לספרד, גרמניה, אוסטריה ומאוחר יותר לבוהמיה וארצות מזרח אירופה, וגם שם הותאם השם לשפות המקומיות. בגרמניה מופיעה הצורה Bernet באזור במברג בבוואריה. מיכאל ברנט מציין כי השם יום טוב שכיח במשפחתו ומקורו בבני משפחת בונט שנמלטו לשם אחרי הגירוש. אישור לכך יש גם בעובדה שהם לויים, כמו במשפחות אחרות שמקורן במשפחת יום טוב: משפחות Jomtov, Jondorf, Jondeph וכו', וכן בענפים Bonet, Bonjom. כך מתקיימים בהם שני תנאים, היותם בני שבט לוי ובני שבט יהודה.

ביבליוגרפיה ומקורות אינטרנט
ראה בנוסח האנגלי של המאמר.

אנדרס בונט הוא חבר פעיל באקדמיה המלכותית לגניאלוגיה והרלדיקה במדריד. הוא גם חבר בקבוצות הדיון באינטרנט Saudades-Sefarad ו-Sephardic List.

© Copyright by Andrés J. Bonet.

קלונימוס "הגדול", סוף המאה ה-11 ותחילת המאה ה-12

טודרוס, בערך 1130-1150

קלונימוס, מלפני 1160 עד אחרי 1199

טודרוס, מלפני 1216 עד לפני 1246

קלונימוס בונמנסיפ (Bonmancip) מלפני 1246 עד אחרי 1252

אסטרוק טאורוס (Astruc-Tauros), מלפני 1256 עד סוף המאה ה-13

מומט טאורוס (Momet-Tauros), מסוף המאה ה-13 עד 1306

צאצאי משפחת מכיר ומשפחת קלונימוס התחתנו הרבה פעמים עם בני בתי המלוכה באירופה. אילנות היוחסין המוצגים על ידי יואכין יבלוא (Joaquín Javaloy) מתארים בבהירות רבה איך שושלת זו התמזגה עם בתי המלוכה באירופה, והביאה לתוכה הן את חוכמתם הם והן את שושלת בית דוד.

השינויים שעברו על "בון" ו"בונט"

עם עבור הזמן, התחילו להופיע במקומות רבים גירסאות נוספות רבות של השם, כפי שסיגלו לעצמם בני המשפחה הרבים, המפוזרים בארצות שונות. להלן גירסאות שונות של **בונט**:

Bon, Bona, Bonet, Bonet de Lunel, Boned, Boneti, Bonhom, Bonhome, Bonjom, Bonnin, Bono, Bonom, Bonomo, Bonsenior, d'en Bonsenyor, Bonsenyor, Bonus.

הגירסאות השונות של **בון** מופיעות בשמות המשפחה הבאים, כולם של ספרדים, כפי שתועדו על ידי הארי סטיין (Stein) ממקורות שונים:

De Bonaboya, Bonacosa, Bonafe, Bonafed, Bonafeu, Bonafill, Bonafilla, Bonafos, Bonafoux, Bonafus, Bonafux, Bonagua, Bonaloc, Bonan, Bonananch, Bonanasc, Bonanasch, Bonanat, Bonanet, Bonastre, Bonastruc, Bonastruch, Bonaventura, Bonavia, de Bonavida, Bondavin, Bondi, Bondia, d'en Bondieta, Bondoga, Bondogas,

שושלת בית דוד השלכות היסטוריות של מיתוס עתיק אדוארד גלס

הדים מהעבר הרחוק הזה נשמעים בהכרת מלכי בריטניה, כאשר היצירה "המשיח" של הנדל, המבוצעת בהזדמנות זו, מזכירה את הכהן צדוק, שמשח למלך את שלמה בן דוד. משיחת המלכים והכתרתם היו רק חלק מהטקס המורכב, שהתפתח בתקופה העתיקה ושתואר באריכות על ידי מלומדים כמו רפאל פטאי. הענקת "הסמכות האלהית" על ידי הכומר המקדש הפכה לנוהג קבוע בהכתרת מלכי אירופה.

הכוח שהוענק בצורה זו למלכי אנגליה וצרפת התבטא, בין היתר, בנהול לרפא מחלות, טקס שהתקיים מתחילת האלף השני עד למאה השמונה עשרה. במוזיאון Fitzwilliam בקיימברידג' נמצא "מלאך הזהב", מטבע מזמנו של המלך צ'ארלס הראשון, שהיה מוגש על ידי המלך עצמו לחולים, כדי לתלותו על הצואר כקמע. דר' סמואל ג'ונסון מתייחס בכתביו לאחד האירועים מסוג זה, בזמן המלכה אן (Anne).

במאה ה-17 התחילה להתגבר ההתנגדות לסמכות המחולטת של השליטים, ואין זה מקרה שהנושא של הזכויות המקודשות של המלכים הגיע לראש הדיונים הפוליטיים. המלך ג'יימס הראשון היה תומך נלהב של רעיון הזכות האלוהית של המלכים, ואף כתב על כך ספר, וצ'ארלס הראשון איכזר את ראשו בהגנה על הרעיון. בצרפת, לפחות לזמן קצר, היתה התאמה מסוימת בין הרעיון והמעשה, ובזמנו של לואי ה-14 המסורות של המוצא מבית דוד היו חלק חשוב מטענות המלכים לשלטון מוחלט.

בתקופה קדומה יותר, טענו מלכי צרפת המרובינגים (Merovingian) לא רק שמוצאם מבית דוד, אלא גם שהם צאצאים ישירים של ישו עצמו או לפחות של אחד מאחיו, שלפי ההשערה הגיע לצרפת והתחתן לתוך משפחה שלטת מקומית. כמה מבתי האצילים ניסו מאוחר יותר למצוא קשר אל שושלת זו. טענות ושמעות אלה עוררו התנגדות דתית ויריבות פוליטית בתקופה הקדומה של ימי הביניים והם כנראה תרמו, בסופו של דבר, לנפילת שושלת המרובינגים ולעליית השושלת של קרל הגדול (Charlemagne).

טענות להשתייכות לבית מלוכה אירופי באה, למשל, מהצאצאים של ויליאם, הרוזן מטולוז (Toulouse), שאמו היתה אחות של פפין (Pépin), אביו של קרל הגדול. על פי המסורת שלהם היא נישאה במאה השמינית לצאצא של אחד מראשי הגולה בבבל, שהיו מבית דוד.

נושא הייחוס לבית דוד ממשיך לרתק משפחות רבות. במשך אלפי שנות הגולה ורדיפות לאין ספור, אבד בוודאי חומר תיעוד רב. רבים הם הטוענים למוצא מבית דוד, אולם יש כמעט תמיד פערים בשרשרת

התחום האפור הקיים בין האגדה והעובדות שזכו לתיעוד חייב להדאיג לא רק את חוקרי העתיקות, אלא גם את ההיסטוריונים והגניאלוגים הרציניים, לפחות במידה שאגדות עתיקות הטילו את צלן הארוך על תקופות היסטוריות שונות.

במשך תקופה ארוכה מאמינים היהודים כי אלהים הועיד למלך דוד את השלטון על עם ישראל ושמרעו יקום המשיח. הנוצרים הראשונים השתדלו בכל כוחם להוכיח את הייחוס של ישו אל דוד המלך. הרעיון הזה, של מלך שהוא משיח ה' ומלכות שהיא מקודשת ומתקיימת בזרעו של המלך דוד, היווה מופת מעורר השראה לשליטים הנוצרים באירופה. היו לכך תוצאות פוליטיות ארוכות טווח, הכרוכות בשאלות כמו קבלת זכות המלוכה מהאל, מצד אחד, והגבלות על כוחם של השליטים מצד שני. המורשת של המלך דוד היתה בעלת משמעות גדולה במשערי הכוח של ימי הביניים, והביאה לוויכוחים בין קתולים ופרוטסטנטים. היתה לכך גם השפעה עמוקה וממושגת על הספרות והאמנות המערבית.

בבריטניה היתה נפוצה מערכת מורכבת של אגדות ורומנסות על עשרת השבטים האבודים, על יוסף מארימתיאה והגביע הקדוש (Joseph of Arimathea and the Holy Grail), על מקורה של "אבן הגורל" (stone of destiny) ועוד. כל אלה הם חלק של התרבות הדתית במדינה זו. טענות בית המלוכה הבריטי למוצא מבית דוד מופיעות כבר בכרוניקות אידיות עתיקות, והן נדונו בהרחבה על ידי גניאלוגים במאה ה-19. הכרוניקות האלה מספרות כי כאשר כבש נבוכדנאצר את ירושלים בשנת 586 לפני הספירה הלכו רוב היהודים לשבי, אבל בין הפליטים היו שתי בנות של מלך יהודה האחרון, צדקיהו, שהצליחו להימלט למצרים יחד עם הנביא ירמיהו. אחרי נדודים רבים הן הגיעו לספרד, ומשם הגיעה הנסיכה תמר, או Tea Tephi, יחד עם הנביא ופמליה קטנה, לאירלנד. על פי הסיפור, הן הביאו איתן מירושלים אוצרות יהודיים, שכללו את החושן של הכהן הגדול והאבן שהיתה למראשותיו של יעקב בבית אל, הידועה בשם Jacob's pillow (הכר של יעקב) ושנקראה יותר מאוחר "האבן של Score" על פי אתר הכתרתם של מלכי סקוטלנד. נסיכה זו התחתנה עם Eochaidh שהפך ל"מלך הגדול" של אירלנד. מהווג המלכותי הזה התחילה השושלת של מלכי אירלנד ולאחר מכן מלכי סקוטלנד, עד למלך Kenneth MacAlpine, ואחריו שושלת ארוכה עד לבית המלוכה וינדזור.

הרשים לא רק את העם הפשוט, שהיה מוכן לזקוף לזכותו כוחות על-טבעיים כמו, למשל, יצירת ה"גולם". באותה תקופה גם תורת האלכימיה וגם תורת הנסתר היהודית היו בשיא השפעתן, וכבשו את התעניינותם של גדולי המדינה, כמו הקיסר רודולף השני. שלושה דורות מאוחר יותר, התעניין באלכימיה גם אייזק ניוטון (Sir Isaac Newton), כמעט מאתיים שני לפני תחילתו של מדע הכימיה המודרני.

מאז התקופה העתיקה, נקשרה הסמכות של נסיכים, נביאים וחכמים רבים אל בית המלוכה של המלך דוד. יש המאמינים, כי אגדות שהיתה להן השפעה כה עזה החל מתקופת התנ"ך והתלמוד ולאורך ההיסטוריה האירופית, לא יכולות להיחשב רק כשוליים חיצוניים של מורשתנו התרבותית.

המשפחה שלי, יחד עם רבים אחרים שיש להם שורשים במשפחות רבניות, יכולים לטעון למוצא מרש"י. ההשערות שלנו מבוססות על מספר שושלות יוחסין, אך בצורה ברורה ביותר על חכם המאה ה-17 ר' נתן נטע שפירא, הרב הראשי של קראקוב, מחבר הספר על הקבלה, *מגלה עמוקות*.

שמו של תלמיד חכם ומקובל זה קשור גם הוא עם אגדות שונות. על המצבה שלו בקראקוב רשום כי הוא היה משוחח בקביעות עם אליהו הנביא, פנים אל פנים. באותם ימים, היה דבר זה יותר מאשר מליצה בעלמא. יבותרו של נתן נטע כוללים את משפחות שפירא, לוריא, ומשפחת הרבנים טרייביש מצרפת. קשר משפחתי זה מוביל גם לשושלת קאצנעלנבוגן מפדואה ומונוציה, שאחד מצאצאיהם, שאול ואהל, היה, לפחות לפי מסורת משפחתית, אחד מאבותיה של סבת, בת משפחת ואהל. ידוע היטב כי שושלות הרבנים התחתנו ביניהם במשך מאות בשנים, וכך יצרו קשרים רבים ומגוונים בין המשפחות.

קשרינו עם אבותיו של יהודה ליוואי הם רחוקים יותר. הקשר העולה מדמויות אלה עד לתקופת התנ"ך ולדוד המלך נדון במספר מאמרים, שהופיעו בעשור האחרון, במיוחד בכתבי עת גניאלוגיים כמו *אבותינו באמריקה ושרשרת הדורות בישראל*.

ביבליוגרפיה וכתובות של אתרים רלוונטיים
ר' בנוסח האנגלי של המאמר.

ד"ר אדוארד גלס נולד בווינה בשנת 1938 הוא נמלט עם משפחתו לאנגליה והוא חי שם עד היום. יש לו דוקטורט מאוניברסיטת אוקספורד. הוא היה מדען מחקר וסוחר באמנות, וכיום הוא מקדיש את זמנו לכתבה בנושאים בתחום ההיסטוריה והגניאלוגיה.

הייחוס. יהודים חיו בכבל ברציפות מלפני חורבן הבית הראשון. יש אפשרות לעקוב אחרי השושלות של חלק מצאצאי ראשי הגולה, עד שהעקבות נעלמים בספרד של ימי הביניים. אין ספק שהטענות של חלק מהמשפחות הספרדיות לגבי מוצאם מבית דוד הן מוצדקות. אך מסורות עתיקות ואילנות יוחסין חלקיים אינם מהווים הוכחה.

בין המקרים החזקים יותר אפשר לציין את המאמר של משה שאלתיאל-גרסיאן, שבו הוא קבע לו למטרה לשחזר את שושלת משפחתו, מהנשיאים בגלות בכל עד לספרד, ומאוחר יותר לאימפריה העות'מנית, צפון אפריקה, איטליה ואנגליה. מחקריו משלבים תיעוד מהתקופה העתיקה עם תיעוד מימי הביניים, וכמו כן עם חפצים כגון מצבות, חותמות וסמלי משפחה, ומערכת של בדיקות DNA.

הטענות הגניאלוגיות של כמה משפחות אשכנזיות נתקלות בקשיים דומים. טבעי הוא שהנושא עניין היסטוריונים החוקרים את תולדות המשפחות, ועסקו בו כמה מראשי החוקרים בזמננו.

אישיות מרכזית בתחום הקשר עם העבר הקדום הוא ר' יחיאל לוריא מאלזס (Alsace). רבות מהמשפחות הרבניות הן צאצאים שלו, כולל בני משפחת קאצנעלנבוגן מפדואה (Padova). מגילת יוחסין ארוכה של משפחת לוריא מאשרת, לפי ההשערה, את מוצאם משלמה בן יצחק מטרויש, הלוא הוא רש"י, שחי במאה ה-11. מגילת יוחסין זו כוללת מספר משפחות רבניות עתיקות. מרש"י נמשך הייחוס עד ר' יוחנן הסנדלר, שחי במאה השנייה לספידה והיה מבני חוגו של ר' עקיבא.

יוחנן הסנדלר היה דור רביעי להלל הזקן. הרמב"ם, במאה ה-12, ציין כי הוא מאמין שהלל היה מבית דוד, והסתמך בעיקר על התלמוד הבבלי. גם מקורות אחרים מאשרים את הייחוס של הלל לבית דוד ואת הקשר של הלל אל רש"י.

דמות מפתח אחרת בשאלת הקשר הגניאלוגי עם העבר הרחוק הוא ר' יהודה ליוואי (Loew) הזקן, רב-רב-סבא של המהר"ל מפראג, שחי במאה ה-16. רש"י וכן ר' ליוואי היו נערצים על חוכמתם ולמדנותם, וסביב שתי הדמויות נרקמו סיפורים ואגדות רבות, כמו סביב דמויותיהם של הלל, רבי עקיבא וחכמי תקופתם.

סיפורים רבים על ניסים קשורים לחייו של רש"י. בין האגדות על תכונותיו הנבואיות, הידועה ביותר היא האגדה על פגישתו עם גודפריי דה בויון (Godfrey of Bouillon) לפני שזה יצא למסע הצלב הראשון. לפי הסיפור, ניבא לו רש"י בפרטים מדויקים את כישלון המסע.

המהר"ל (ר' יהודה ליוואי מפראג) היה תלמיד חכם גדול ושלט בקבלה, אלכימיה ותורת הנסתר. הוא

אוצרות שמחכים לבעליהם

שמואל שמיר

לאחר שאוכלוסים ערבים במספר של בין 600,000 ל-760,000 איש עזבו או ברחו או גורשו בתקופה מדצמבר 1947 ועד ספטמבר 1949. רכוש זה נתפס, והיה צורך להסדיר באופן חוקי את ניהול המקרקעין והרכוש שהנפקדים השאירו אחריהם. כך נחקקו חוקים מיוחדים – חוק נכסי נפקדים תש"י 1950, חוק רשות הפיתוח (העברת נכסים) תש"י 1950, וחוק רכישת מקרקעין (אישור פעילות ופיצויים תש"ג 1953). חוק נכסי נפקדים נקבע לרישום המקרקעין ושמירה עליהם. לאחר שהוקמה רשות הפיתוח, היא קיבלה רשות לנצל רכוש זה לצרכי תקומה ופיתוח.

בחלקי ארץ ישראל המנדטורית, שנפלו לידי מצרים וירדן, הפעילו מדינות אלה, במקביל למדינת ישראל, את פקודת המסחר עם האויב משנת 1939. פקודה זו נוסחה, כאמור, במתכונת חוק שחוקק באנגליה ובארצות הברית, וצו המסחר עם האויב (אפוטרופוס) 1939. אלה נחקקו כדי למנוע תשלום כסף לאויב (ישראל) וכדי לשמור על נכסי האויב עד לסידורים שייעשו עם חתימת חוזה שלום. לכן נתמנה אפוטרופוס על רכוש האויב, והוקנו לו נכסים על פי צווים שפורסמו עם הוראות מפורטות ביותר, להחזיק בנכסים ובכספים שישולמו לו עד לסיום המלחמה, ואחרי המלחמה עליו לטפל ברכוש בהתאם להוראות שיקבל. מטרה אחרת של הקניית נכסי אויב וניהולם הייתה למנוע שליטה של האויב על נכסים שבתוך המדינה וההגנה מנכסים אלה, וכן להבטיח שמירה עליהם עד לסיום המלחמה, כך שעם כינון הסדר שלום תהיה הדדיות בקביעת גורלם בכל אחת משתי המדינות היריבות.

מאז ההכרזה על הקמת מדינת ישראל עברו למעלה מ-53 שנים, ועד כה לא נחתמו הסכמי שלום בין ישראל לבין כל ארצות ערב. כך יצא שטרם הוסדר גורל נכסי הנפקדים ונכסי היהודים בחלקי ארץ ישראל המנדטורית שבידי הרשות הפלשתינית, וכן נכסי היהודים שבארצות ערב, כיון שלא הושג הסדר מדיני, אם כי הצדדים חותרים לפיתרון של פיצוי כספי לבעלי רכוש מכל צד.

הסדר חלקי להחזרת רכוש היהודים לידי בעליו המקוריים או לתשלום פיצוי כספי נמצא בחוק הסדרי משפט ומנהל, תשכ"ח - 1968, והתיקונים שבאו לאחריו. אלה קבעו שלא יראו את תושבי מזרח ירושלים כאויבים או כנתיני אויב לצורך הדין הישראלי. כך נתאפשר שחרור מקרקעין, שנותרו לפני 1948, לבעליהם המקוריים, או חליפיהם עפ"י בקשתם. במקביל, נעשה הדבר בחוק נכסי נפקדים תשל"ג - 1973 להסדיר את נושא נכסי נפקדים ערבים לידי תושבי מזרח ירושלים, שהוקנו לאפוטרופוס

לדי פעם בפעם שומעים אנו מחד על אוצרות שנעלמו או שהוסתרו על ידי קדמונים, ומאידך על ארכיאולוגים, החופרים וחוקרים בימי קדם, בספרות או בתעודות עתיקות כדי לגלות נסתרות, ועל תגליות במדעי הרוח והטבע, הפיזיקה, האסטרונומיה והטכנולוגיה. כשהדבר עולה בידי החוקרים, מיד נפוצה ידיעה מרעישה בעיתונות ובכלי התקשורת על תגלית מעניינת.

אך לא רק במסגרת הארכיאולוגיה מתגלים דברים. מן המפורסמת היא שבכספות ובחשבונות בנקים בשוויץ ובמדינות אירופיות אחרות – אנגליה, צרפת, גרמניה וספרד, בארצות הברית של אמריקה, וכן באסיה – סין, יפן, הונג קונג וסינגפור, פרס ועירק, יש לא מעט אוצרות ששליטים ואנשים הפקידו בבנקים בתקווה שהם יחזרו לקחתם אחרי שתעבור הסכנה ושעת החירום. כך יצא שמלכים, שליטים ובעלי רכוש שצברו את רכושם, ביושר או בעורמה או סחיטה, יאירו נכסי מקרקעין ומטלטלים בארצות שונות.

השלטון בארצם התחלף, עקב הפיכה, כיבוש או סיבות אחרות, וחלקם הוצאו להורג או הוחלפו באחרים והרכוש הופקע או נתפס, נתקלו יורשיהם וקרוביהם בקשיים ובהתנגדות משפטית שמנעו מהם גישה ואחיזה באוצרות אלה. כך יצא שרכוש רב ועצום מונח ומחכה לגאולה או עד שבית המשפט יפסוק.

הספרות המשפטית בעולם מכילה פסקי דין רבים על מאבקים של מלכים, קיסרים או שליטים אחרים שהוצאו להורג או הודחו מכס השלטון, ועל יורשיהם, שתבעו את זכויותיהם. דברים מן המשפטים שעוסקים בנושא שחרור נכסים אלה, מהווים פרקים היסטוריים מרתקים, שנכתבו בעקבות מלחמות, הפיכות או שינויים בשלטון.

בארץ ישראל המנדטורית טופל נושא הרכוש של נתיני או אזרחי מדינות אויב בחקיקה מיוחדת, שעסקה בנכסי אויב. נכסים אלה הוקנו על פי החוק לאפוטרופוס לנכסי אויב, בצווי הקנייה שפורסמו מדי פעם. מן האפוטרופוס לנכסי אויב הועברו הנכסים לאפוטרופוס הכללי, ששלט ברכוש שלטון מלא ולא הוגבל. הוא היה רשאי לרדת לנכסי המקרקעין, למכרם או להחכירם, ולתפוס חזקה בנכסי המיטלטלין, חשבונות הבנקים והכספות. התחיקה המנדטורית בארץ ישראל ביחס לעסקים עם האויב נעשתה בשנת 1939 לפי הדגם של מדינת האם – אנגליה, וגם הכללים, הפירוש והפסיקה היו כמו בבריטניה. התמורה שנצטברה בידי האפוטרופוס עמדה לרשות אוצר המדינה לצורך התחשבנות בגמר תקופת מלחמת העולם השנייה.

עם הקמת מדינת ישראל, נותרו בתחומי המדינה נכסים רבים, מקרקעין ומטלטלים, שנקראו "נכסי נפקדים",

לנכסי נפקדים. חוק זה לא איפשר השבה בעין של הנכסים, אלא רק נתן זכות להגשת בקשה לקבלת פיצויים לפי שווי הנכסים ב-1947, בתשלום פיצוי במשך 15 שנה. חוק זה כמעט שלא הופעל מסיבות מדיניות ואחרות, ובמיוחד עכב התנגדותם של מנהיגים ערבים ואיומים על ערבים שביקשו לקבל פיצויים או תחליף לתביעותיהם.

האפוטרופוס הכללי במדינת ישראל ממונה כיום על רכוש המקרקעין של נעדרים ועל נכסים שהיו מוקנים לממונה (המנדטורי) על רכוש המדינה לפי פקודת המסחר עם האויב 1939, ובירושלים הוא ממונה, עפ"י חוק הסדרי משפט ומנהל (נוסח משולב) תשל"ל - 1970, על כל המקרקעין בתחום ירושלים שהיו מוקנים לממונה הירדני על רכוש האויב. כמו כן הוא ממונה על רכוש עזוב, וגילויי חשבונות רדומים בחשבונות בנקים, ואלה שבידי מנהלי עיזבון או אפוטרופוסים על רכוש חסויים ונאמנים, שקיבלו לידיהם רכוש וחלפו 10 שנים מיום שקיבלו את הנכס לידיהם.

במסגרת פעולותיו של האפוטרופוס הכללי לאיתור בעלי רכוש עזוב, הוא פרסם, בין היתר, בשנת 1997 ועדכון שנעשה בשנת 2001, רשימות של כל הנעדרים שהשאירו נכסים בישראל, ואשר הוא, כאפוטרופוס כללי, מנהל. לאחר פרסום זה גברו הפניות אליו לשחרר רכוש שבידיו.

כאמור, במשפט הבין-לאומי הפומבי מובאים אנו פסקי דין רבים העוסקים במאבקים משפטיים על רכוש של שליטים שהופקד בידי בנקים או נאמנים ורכוש אחר, שנתפס על ידי השלטון המחליף שעלה כתוצאה מכיבוש או מרד. בפסקי דין שניתנו בעניינים אלה מוצאים אנו לרוב פרקים היסטוריים מעניינים ופרטים גניאלוגיים מאלפים. מתוך משפטים אלה נזכיר מן הזמן החדש את משפט הירושה של נפוליאון, משפט הירושה של הצאר הרוסי, משפט הירושה של הסולטן הטורקי, וכן משפט הירושה של הקיסר היילה סלאסי. בישראל, מעניין אותנו גורלם של נכסי בני עמנו שנספו בשואה.

ממשלת גרמניה המערבית שילמה בשנים לממשלת 1953-1963 ישראל שילומים (כינוי לפיצויים) על גזל

ואובדן רכוש יהודי גרמניה הנאצית והארצות שנכבשו על ידי הנאצים במלחמת העולם השנייה. על פי ההסכם משנת 1952, התחייבה ממשלת גרמניה המערבית לשלם לישראל במשך 12 שנה סכום של שלשה מיליארד מארק (כ-750 מליון דולר) ולוועדת הארגונים היהודים 3 מיליארד מארק. מלבד השילומים, התחייבה ממשלת גרמניה המערבית לשלם פיצויים אישיים ליהודים שנפגעו מידי הנאצים.

אחרי השואה באירופה התפתח ענף מיוחד, אשר עוסק בחקירות לגילוי הרכוש של יהודים ואחרים, שהושמדו או נעלמו במחנות ההסגר, והחזרתו לצאצאים הזכאים לרשת אותם. כתוצאה מן הלחץ הבין-לאומי שממשלות וארגונים בין-לאומיים הפעילו על בנקים וחברות ביטוח, נדרשו אלה להצהיר על כספים או רכוש או זכויות של נספים שבידיהם. לחץ זה הביא להקמת מוסד בין-לאומי, בגרמניה ובאמריקה, שעוסק בריכוז התביעות לרכוש, לכספים, ולגילוי מטלטלים ואוצרות אומנות שהגיעו לידי המחזיקים. מוסד זה, הקרוי Claims Conference, עוסק בתביעות ממשיות נגד גרמניה, ויחד עם סוכנות אחרת של הוועידה היהודית לתביעות באוסטריה, עוסקת במציאת קרנות לשיקום והחייאת פליטים או שרידים יהודיים מן השואה, לבניה מחדש של הקהילות והארגונים היהודיים שנהרסו על ידי הרייך השלישי, וכן לתיעוד זיכרון השואה והשפעתה ההרסנית על חיי הרוח. על אף פעילות המוסד הזה בתחומי המדינות והבנקים, עדיין לא ניכרות תוצאות בתחום חברות הביטוח שפעלו לפני מלחמת העולם השנייה ואחריה.

אדם או גוף בישראל הטוען שהוא זכאי לחלק במקרקעין או מיטלטלין של קרוב שנספה או נעדר, יכול לגלות רכוש שמחכה לו על ידי פניה לאחד הגופים הבאים:

האפוטרופוס הכללי
האפוטרופוס לנכסי נפקדים
ועידת התביעות
הקרן הקיימת לישראל.

התקדמות במחקר על אבותיי בגרמניה

אלן סטפק

בארצות הברית כדי להגיע לפריצת דרך במחקר הענף הגרמני של משפחתי. ב-31 באוקטובר 2002, הצטרפתי לקבוצה המאורגנת על ידי חברת "אבותינו" כדי לשהות שבוע בסלט לייק סיטי.

המלון שלנו היה "שני צעדים" בלבד מ"הספריה לתולדות המשפחה" (Family History Library), הפתוחה ברוב ימי השבוע מהשעה שבע וחצי בבוקר עד עשר בלילה. וכך יכולנו להקדיש הרבה שעות למחקר על משפחתנו. אולם בזכותי כמעט חצי יום על ההתמצאות בספריה, ועוד יום שכבתי במיטה עם וירוס. בסופו של דבר התחלתי לעבוד, ומצאתי את המיקרופילמים של רישומי האניות ובהם אבותי ממשפחת גוטהלף (Gotthelf), ועל תעודת המסע של רב-רב-סבתא שלי הנרייטה (Henriette) ואחיה זיגמונד (Sigmund), הופיע שם העיר הופגייסמאר (Hofgeismar). אחרי כן בדקתי את רשימות המבורג כדי למצוא את תעודת המסע של מאיר (Meyer), אחיו של רב-רב-סבא שלי, וולף ורתאן (Wolf Werthan). מצאתי את שם המקום רוטנבורג, קור הסה (Rothenburg, Kur Hesse), אבל שמות אלו לא אמרו לי דבר. באטלס מצאתי שנים עשר מקומות בשם רוטנבורג בגרמניה, באיזורים שונים, ובסוף אותו יום תהיתי אם בכלל אמצא את העיר הנכונה, גם אם שמה היה ידוע לי. אבל בספרייה יש אנשים מגרמניה העוזרים במציאת המקומות, ולמחרת בבוקר הם חיפשו במפות ישנות ואכן מצאו את רוטנבורג הנכונה, על הגדה פולדה. שתי העיירות, רוטנבורג והופגייסמאר היו קרובות זו לזו.

אז חיפשתי את המיקרופילמים של הופגייסמאר. מצאתי שני מיקרופילמים נפרדים של הקהילה היהודית בהופגייסמאר, שהכילו רישומי נישואין ורישומי פטירה. כל אותו יום קראתי רישומים גרמנים עתיקים אלה. ניגשתי למשימה זו בתחושה של חשש: האם אצליח לעמוד במשימה? למזלי, הכינו המורמונים כמה כלי עזר להבנת הרישומים האלה. אחד מהם מאפשר לזהות ולפענח את הכתב הגרמני העתיק. נעזרתי גם בעובדה שהשם גוטהלף (Gotthelf) בולט למדי על הדף, בזכות האות t הכפולה באמצע המילה. בכל פעם שמצאתי את השם גוטהלף ברישומים, קמתי ממקומי וניגשתי לאזור מכונות הצילום כדי לצלם את הדף. מצאתי מספר גדול למדי של רישומים אלה. לעתים עצרתי על יד שולחן העוזרים, כדי לקבל הסבר על מיסמך, ורשמתי הערות בשולי הדף המצולם, כדי שאוכל להיעזר בהם יותר מאוחר. בסוף היום, בניתי עץ משפחה מהשמות שלי קטתי במשך היום. אבותי הקדומים ביותר היו רב-רב-רב-רב-הסבים שלי, יעקב ורוזן (לבית חסקל) גוטהלף

מאז שהתחלתי את מחקרי בשנת 1995, גיליתי ולמדתי דברים רבים, אך כל התהליך היה איטי למדי, והיו גם תקופות ארוכות של תיסכול. היתה לי אמנם הצלחה במחקר על משפחתי בליטא, אך הדרך היתה ארוכה והתהליך נמשך זמן רב. במשך מספר שנים חיפשתי את שמות בני המשפחות שלי ברשימות העיר קופישוק (Kupishok/Kupiskis), שידעתי שהתגוררו בה לפני שהיגרו לארצות הברית, ולא הצלחתי למצוא דבר. אני מבקשת לציין כאן, כי אבותי באו ממקומות רבים: גרמניה; גופרינה (מחוז) קובנו בליטא; לודו, פולין; וולהין, דרום אוקראינה קרוב לקרמנץ; ופינסק, בלורוסיה. מאחר שמשפחתי מגרמניה הגיעה לארצות הברית בשנות החמישים והשישים של המאה התשע עשרה, היה הרבה חומר למחקר בארצות הברית עצמה. אחד מאבותי שירת בצבא הקונפדרציה (צבא הדרום במלחמת האזרחים); אחר נלחם במלחמת האינדיאנים. המקום הראשון שבו התגוררה משפחתי לזמן ממושך יותר היה נשוויל (Nashville) במדינת טנסי, שם שתי המשפחות שלי, ורתאן (Werthan) וגוטהלף/גודהלף (Gotthelf/Godhelp) קשרו ביניהם קשרי מסחר. יש בידינו כמה טקסטים המזכירים את משפחתנו. באחד מהם, עמוד מצולם מעבודה שכתבה פדורה (Fedora) פרנק, שנמצא בארכיון של הפדרציה היהודית בנשוויל, נאמר: "ייתכן מאוד כי הקשרים בין משפחות ורתאן-גודהלף התחילו בנישואי אחיו של מאיר, וולף, להנרייטה גודהלף, בחודש יולי 1866". אלה היו הרב-רב סבים שלי.

אולם, עד לזמן האחרון לא התקדמתי כלל במחקר בני המשפחה שלי בגרמניה, בתקופה שלפני הגירתם לארצות הברית, מפני שלא ידעתי מאיזה מקום הם הגיעו. במשפחה היה זכור רק השם "הסה" (Hesse). כל הרישומים שנתקלתי בהם, כגון רישומי נישואין או רישומי מפקד אוכלוסין בארצות הברית, ציינו רק הסה או פרוסיה. בסידרת הספרים *גרמנים לאמריקה* (Germans to America) מצאנו דברים דומים, חוץ ממקרה אחד: על יד שמה של רב-רב-סבתי, הנרייטה, היה רשום הופגייסמאר (Hofgeismar). אך שמעתי שסידרת ספרים אלה אינה תמיד אמינה, וחשבתי שיש צורך בתיעוד נוסף לפני שאני מנסה לחקור עיר זו. כך התברר לי בוודאות שצעדי הבא צריך להיות מציאת המיקרופילמים של רישומי המסע המקוריים של אניות ההגירה, בתקווה ששמות העיירות רשומים שם לצד שמות המהגרים. בישראל מהווה דבר זה בעיה (מאחר שלא ניתן להשיג כאן את המיקרופילמים של המורמונים), והחלטתי שהגיע הזמן לערוך נסיעה לסלט לייק סיטי (Salt Lake City) במדינת יוטה

(Jacob and Roschen (Heskel) Gotthelf) יעקב נפטר בשנת 1837 בגיל 81. כך הגעתי בזכותו לשנת 1756. והוא גם עשה לי טובה מיוחדת: על מיסמך שבו הוא שימש כעד הוא חתם את שמו בעברית, "יעקב בר איציג" (יצחק). עתה הגעתי לשנת 1730 בערך! תוכלו לתאר לעצמכם את התרגשותי. נשארה רק בעיה אחת: אף כי ברישומים אלה היתה רק משפחה אחת בשם גוטהלף, לא מצאתי את הקשר ביניהם ובין המהגרים לאמריקה, שעזבו את עירם כרווקים, ועל כן הם לא הופיעו ברישומי הנישואין או הפטירה שהיו בספרייה. היחידים שהיו להם ילדים בגיל המתאים היו איציג ורוזן (לבית ורתאן) גוטהלף, והנחתי שהם היו הוריה של הנרייטה. ומיסמכים אלה סיפקו לי הפתעה נוספת: רוזן אשתו של איציג גוטהלף, היתה בתו של זוסמן ורתאן

(Sussmann Werthan) מרוטנבורג!

מסיבות שונות, לא הצלחתי למצוא את הרישומים שיאפשרו לי לחקור את משפחת ורתאן. כאשר חזרתי לישראל, הצטרפתי לקבוצת הדיון של SIG גרמניה ב-JewishGen (GerSIG Discussion Group), וכתבתי להם מכתב, שבו מסרתי מידע מפורט על משפחותי הגרמניות, איפה הם גרו בגרמניה. היו מספר תשובות, אחת מהן מועילה באופן מיוחד, מחוקר בגרמניה. הוא הוכיר לי כי בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי בירושלים נמצאים רישומים מגרמניה. תכננתי להגיע לשם, אבל, כרגיל, עבר זמן עד שהגעתי לארכיון בפעם הראשונה. בסופו של דבר, הגיע יום שבו התקיימה ההרצאה בחברה הגניאלוגית בירושלים, והחלטתי להפוך את היום הזה ל"יום ירושלים".

הארכיון שוכן כיום במקום חדש, ברחוב ז'בוטינסקי, מול מכון ון-ליר. מאחר שזה היה ביקורנו הראשון במכון (חנה פורמן התלוותה אלי), הסבירו לנו מה הם סדרי העבודה בארכיון, והביאו לנו את הרישומים. ביקשתי את כל הרישומים שיש להם מרוטנבורג/פולדה ומהופגייסמאר. הרישומים היו בצורת ספרים זעירים שדפיהם היו צילומי רישומים. כתב היד, שברוב הדפים היה קטן מאוד, חייב אותי להשתמש בזוכית מגדלת, אך גם כך הרבה מן הכתוב היה קשה לקריאה. יתר על כן, לא ניתן היה לצלם את הרישומים. עם כל זאת,

הצלחתי לקדוא רבים מהם, ולמזלי, רישומי השנים שהייתי מעוניינת בהם היו יותר קריאים מאחרים. את רוב הזמן הקדשתי לספר הלידות של רוטנבורג. רשמתי הערות, ושיערתי כי אוכל להגיע עם משפחת ורתאן עד 1800 לערך. לאחר מכן עברתי לרישומי הלידות בהופגייסמאר. אלה היו עוד פחות קריאים, אבל החלטתי היתה נחושה. שלושת האחים לבית גוטהלף שהיגרו לארצות הברית היו שם, אבל בתחפושת. יעקב היה יעקב, כמוכן, אבל הנרייטה היתה יטה (Jette, Yetta), וזיגמונד היה זוסמן (Sussmann), כולם ילדים של איציג ורוזן (ורתאן) גוטהלף.

למחרת מצאתי זמן לרשום בצורה מסודרת כל מה שגיליתי, וכן קראתי שוב את הדואר האלקטרוני שקיבלתי מהאיש בגרמניה. לאט לאט הדברים התחילו להתבהר. הבנתי לפתע שוולף ורתאן והנרייטה גוטהלף, שהיו הרב-רב-סבים שלי, היו בני דודים: אביו של וולף, גיזל (Geisel), היה אחיה של רוזן, האם של הנרייטה. ואחרון אחרון, הבנתי כי במשפחת ורתאן, כמו גם במשפחת גוטהלף, אוכל להגיע עד לשנת 1730 בערך, אל רב-רב-רב-רב-סבי, לוקס זוסמן (Lucas Sussmann).

אני מקווה שזה לא סוף הדרך, ויש עוד אפשרויות להמשיך את המחקר בקרב המשפחות האלה, בימים קדומים יותר: אולם, נראה שהצעדים הבאים יחייבו להשתמש בשירותיו של גניאלוג מקצועי. עם זאת היה לי סיפוק אישי רב מכך שהצלחתי להשלים חלק גדול כל כך מהעבודה בכוחות עצמי.

אלן סטפק (Ellen Stepak), חברה בסניף ת"א של IGS, מעל 30 שנה בארץ. היא חוקרת את שורשי משפחתה כ-5 שנים. היא גדלה בעיירה Huntington במדינת אינדיאנה, ארה"ב, ולמדה באוניברסיטת וויסקונסין. אבותיה היגרו לארה"ב מאיזור הסה שבגרמניה, מפולין (לודג', וולדין - איזור קרמנץ, פינסק), ומקופישוק שבליטא. בחלק הפיקנטי של סיפוריה: אחיה של רב-רב-סבתא שלה, שהיה ממדינת טנסי, שירת בצבא הדרום במלחמת האזרחים בארה"ב.

מי הם האחים אברהם ויונה טולידאנו מספאקס?

יעקב טל טולידאנו

לליוורנו שבאיטליה וחי שם עד יום מותו בשנת 1845. ג'וספה השאיר אחריו לפחות שני בנים: אברמו (Abramo) וקולומבו אנג'לו (Colombo Angelo), שניהם נולדו בליוורנו, אברמו נולד לפני שנת 1798, וקולומבו אנג'לו נולד בשנת 1799 בקירוב. כך לפי המסמך. עוד מצויין במסמך כי קולומבו אנג'לו נאלץ להימלט מאיטליה בשנת 1821 בגלל הדיפה פוליטית. קולומבו אנג'לו היה שייך ל"קרבורנו" (Carbonero), אגודה איטלקית חשאית שקמה בראשית המאה ה-19 כדי להפיל את השלטון המלוכני באיטליה ולהקים בה רפובליקה. קולומבו אנג'לו ברח לעיר הנמל ספאקס שבתוניסיה. אחיו אברמו הצטרף אליו, ובשנת 1837 הם עדיין התגוררו בעיר זו, אשר בה גם נולדו ילדיהם. באילן של דניאל טולידאנו יש ענף אחד שהיגר ממקנאס לטנג'יר. הרב אהרון טולידאנו היגר, בערוב ימיו, עם משפחתו לטנג'יר. לאהרון היו שני בנים, אברהם ומשה. צאצאי הרב משה ידועים ומוכרים, ויש להם המשכיות עד היום הזה. לכן השני, הרב אברהם, היה רק בן אחד, יוסף, שנולד בטנג'יר בשנת 1765. עקבותיו של יוסף זה, המוזכר בספר נר המערב ובספר מלכי רבנו, נעלמו, ולא היו ידיעות על צאצאיו עד היום. כל הפרטים עד כאן היו ידועים. עכשיו נותר לי לחפש את הקצוות של ג'וספה, של אברמו ושל קולומבו אנג'לו. ראשית חיפשתי את השמות העבריים של שלשת האנשים הללו. ובדקתי את תאריך ומקום הלידה של ראש המשפחה. וזה לא היה קשה. היה לי ברור כי ג'וספה הוא יוסף, בנו של אברהם ונכדו של אהרון. גם מקום הלידה, טנג'יר, וגם תאריך הלידה, 1765, התאימו. וכך ניתן עכשיו להוסיף את צאצאיו של יוסף לאילן של דניאל. שני בניו של יוסף, אברמו וקולומבו אנג'לו, הם אברהם ויונה (קולומבו באיטלקית = יונה בעברית). כמה זוגות אחים אברהם ויונה טולידאנו, כאשר אברהם הוא הבוגר, יכולים היו להתגורר בעיר ספאקס בשנת 1837? ולכן לא היה לי ספק שמצאתי את שני האחים האובדים שאני מחפש זה למעלה מעשר שנים. ולא רק שמצאתי את האובדים, מצאתי גם את צאצאיו של יוסף בן אברהם בן אהרון טולידאנו, שעקבותיו נעלמו.

סיבת הגירתו של יוסף, שהיה בן של רב, מטנג'יר לליוורנו, וגם הדרך שעשה, אינם ידועים. אולם אנו יודעים כי היתה תנועה ימית בין הנמלים של טנג'יר, גיברלטר, טוניס, ספאקס, ליוורנו ואלכסנדריה. רבים מיהודי מרוקו הפליגו בקווים אלו, במיוחד אלה שהיו מעוניינים להדפיס את כתבי היד שלהם, או של בני משפחתם, בבית הדפוס המפורסם של ליוורנו.

זה סיפור מדהים על שני אחים, אברהם ויונה טולידאנו, שאני מחפש את עקבותם זה למעלה מעשר שנים. כל מה שהיה ידוע לי אודותם הוא שסביב שנת 1837 הם התגוררו בעיר הנמל ספאקס (Sfax) שבתוניסיה. הם היו בעלי אמצעים וכנראה עזרו כספית לרב חביב טולידאנו, ממקנאס (Meknes) שבמרוקו, במימון הדפסת ספרו "פה ישרים". שני האחים הללו עמדו אצלי מיוממים ועד היום לא יכולתי לצרפם לאף אחד מארבעים ושישה האילנות של בני משפחות טולידאנו, שהצלחתי לבנות.

אודות שני אחים אלו נודע לי לראשונה מתוך "פה ישרים", ספרו של הרב חביב טולידאנו, שהודפס בליוורנו בשנת 1837. שם הוא כותב בהקדמה א' את הדברים הבאים:

"... ונשב בקדש [בעיר טוניס שבטוניסיה] ימים רבים עד חודש תשרי שנת אג'ד נפלאותיך (תקצ"ז-1837) אשר עלה בדעתי להעלות על מובח הדפוס הספר הזה, אמרתי אעלה לעיר צפאקן יע"א, כי שם נמצאו ב' אחים כה"ר אברהם וכה"ר יונה יצ"ו ממשפחתינו, והניח עמדה בני ביתי להשגיח עליהם, [עד חזרתו מליוורנו, לשם נסע להדפיס ספרו] והלכתי דרך ים..."

ובהקדמה ב' של אותו הספר הוא כותב:

"אמר המחבר, ראיתי להרב בעל ספר יוחסין בצוואותיו שכתב שראוי לכל איש ואיש שיעשה סדר יוחסין לזרעו וכו', וכן ראיתי לאבותי הקדושים אשר מעולם אנשי השם, שהיו נוהגין בענין זה. ואמרתי עת לעשות כרצון איש ואיש ב' אחים הנעימים כה"ר אברהם טולידאנו ואחיו כה"ר יונה נר"ו אשר נפשם לשאול"ל הגיעו זה כמה לכתוב להם סדר יוחסין. גם הם היו לי מעיר לעזור בהדפסת זה הספר, על טוב יזכר שמים..."

והנה, לפני מספר ימים, נפתרה התעלומה מכיוון בלתי צפוי. מקליפורניה שבארזה"ב כותב אלי טד קאלאהאן (Ted Callaghan), את הדברים הבאים:

"לפני מספר חודשים רכשתי את ספרך אילן היוחסין של דניאל טולידאנו, אך מכיוון שאיני קורא עברית ולא מצאתי מי שיכול לעזור לי בשטח זה אני פונה אליך ומבקש את עזרתך במציאת הקשר אל ג'וספה (Giuseppe) טולידאנו, שהוא ראש משפחתנו.

טד קאלאהאן מסתמך על מסמך רחב ממדים הנושא הערות לגבי בני משפחתו, והמפרט עץ משפחה, שהכין סבו, אמאדיאו שמעון טולידאנו בשנת 1940. המסמך כתוב בכתב יד בשפה האיטלקית, שפתו המועדפת של אמאדיאו שמעון טולידאנו. במסמך נוספו עדכונים והערות בכתב ידה של לינה אינס טולידאנו (Ines), בתו הבכירה של אמאדיאו. לפי המסמך, נולד ג'וספה בטנג'יר בשנת 1765 בקירוב, ובשנת 1797 הוא היגר

ביבליוגרפיה:

טולידאנו, חביב. פה ישרים. ליורנו 1837.
טולידאנו, יעקב משה. נר המערב. ירושלים, 1911.
בנאיים, יוסף. מלכי רבנן. ירושלים, 1931.

יעקב טל טולידאנו, נולד בירושלים בשנת 1932. נשוי לבריגיטה (טובה) לבית רקוביץ מברלין, מתגוררים ברמת-גן. החל משנת 1982 הוא חוקר את משפחות טולידאנו (יהודים ושאנים יהודים) מכל העולם. חבר החברה הגניאלוגית הישראלית. חבר 'עמותת משפחות טולידאנו'. בשנת 1999 הוא פרסם ספר בשם "אילן היוחסין של דניאל טולידאנו". הוא פרסם את ההיסטוריה של משפחות טולידאנו באתר באינטרנט, בתרגום לאנגלית, צרפתית וספרדית (ראו לעיל כתובת האתר).

צאצאיו של יוסף, או ג'וספה, כפי שהוא מופיע במסמכים, היגרו לספאקס שבתוניסיה, לטריפולי שבלוב, לקהיר, לאלכסנדריה, לאי מלטה, למנצ'סטר שבאנגליה, לסאן-פאולו ולריו-דה-ז'אנירו שבברזיל, לארה"ב ולאוסטרליה. הם חזרו לליורנו שבאיטליה ועזבו אותה שוב. כנראה שיצר הנדודים היה אצלם בדם.

על כל זה אני חייב תודה לטד קאלאהאן, בנה של סטלה טולידאנו ילידת מנצ'סטר, אשר התמיד בחיפושיו אחרי שורשי משפחתו, תרם לאילן של דניאל שבעה דורות, ומצא באמצעות האילן שלי שבעה דורות נוספים של אבותיו של יוסף, ראש משפחתו.

הקשר ביני לבין טד נוצר תודות לאתר הבית של משפחות טולידאנו, שהקימה בתי מיכל באינטרנט, ואשר בו מפורטת ההיסטוריה של משפחות טולידאנו באנגלית, צרפתית וספרדית:

http://members.tripod.com/~Yacov_Tal/

מלחמת ההישרדות של הנק ביערות סקאלאט

יעקב טל טולידאנו

קלרה נולדה בגימלוב (Grimaylow) הסמוכה לסקאלאט. להנק הייתה אחות תאומה בשם גניה רבקה וינברג ואח צעיר ממנו בשם זליג וינברג. אמו של הנק, חיה קלרה, נפטרה ממחלה כשלושה חודשים לפני הפלישה של הצבא הגרמני לסקאלאט. אביו, בנימין בומה וינברג, הוצא להורג בשישה ביולי 1941 על ידי אספסוף אוקראיני, בהשגחה ועידוד של הנאצים. אחותו התאומה, גניה רבקה וינברג נסעה לעיר הגדולה לבוב (למברג), עם מסמכים מזוייפים, כארית, ועקבותיה נעלמו שם. אחיו הצעיר, זליג וינברג, נשלח יחד עם אחרוני יהודי סקאלאט למחנות ההשמדה ביום 9 ביוני 1943.

פלישת הצבא הגרמני

ביום 22 ביוני 1941 פלש צבא גרמניה לשטחי ברית המועצות במבצע נועז, שהיה מעבר לכל דמיון. במבצע זה, שקיבל את השם "מבצע ברברוסה", השתתפו שלושה מיליון לוחמים, שכללו שריון, רגלים, וכן חילות הים והאוויר, ומטרת המבצע הייתה להשמיד את הכוחות הסובייטיים המוצבים מערבה לנהר הדנייפר. באחד ביולי 1941 נסוג הצבא הסובייטי מסקאלאט. חמישה ימים לאחר מכן, ביום ראשון לפני הצהריים בשעה 11:00 בקירוב, התארגנו בעיר כנופיות של אזרחים בחסות המשטרה האוקראינית. המשטרה עם

סקאלאט

סקאלאט (Skalat) שבאוקראינה, שוכנת דרומית מזרחית לטרנופול וצפונית מערבית להוסיאטין (Husiатыn). בצפונה של העיר משתרעים יערות שנקראים יערות סקאלאט ולידם מחצבת ניובושולקה (Niовoshulka), ובמזרחה משתרעים יערות גדולים יותר שנקראים יערות אוסטאפי (Ostapie). בעיר זו התגוררו יהודים רבים שחיו בשכנות טובה עם התושבים הנוצרים והאיכרים שבכפרים סביב העיר. זה היה המצב עד תחילת יולי 1941. עד אז שלטו שם הסובייטים, ועם פלישת הצבא הגרמני, האשימו התושבים האוקראינים את היהודים בתמיכה בשלטון הסובייטי והחלו להציק להם ולרדוף אותם.

משפחת וינברג מסקאלאט

ד"ר הלל וינברג הנו וטרינר בגימלאות. הוא מוכר יותר בשם הנק (Henek). הנק הוא מחותני, וכבר לפני שנים רשמנו בספר המשפחה שלנו את סיפור חייו של הנק. אולם לצורך כתבה זו נפגשנו אתו במיוחד ברמת-גן, וביקשנו שיספר לנו את קורותיו בימי מלחמת העולם השנייה, ובמיוחד על מלחמת ההישרדות שלו ביערות שבסביבות סקאלאט.

הנק נולד בשנת 1921 בסקאלאט, והוא בנם של בנימין בומה וינברג וחיה קלרה (בת משה גולדשטין). חיה

נשק ביד והאזרחים עם אלות, עברו מבית לבית וקראו לגברים היהודים לצאת לעבודות כפיה. חיילים גרמניים עמדו בצידי הרחוב וצפו בהנאה במתרחש. נקודת הריכוז נקבעה ליד ארבעת המגדלים שבמרכז העיר. המשטרה האוקראינית והחיילים הגרמנים כיוונו קבוצות של יהודי סקאלאט לעלות אל אחד המגדלים ולקפוץ למטה ותוך כדי קפיצתם ירו עליהם אש אוטומטית. אחד הנרצחים בדרך זו היה בנימין בומה וינברג, אביו של הנק. הנק היה באותו זמן סטודנט באוניברסיטה של לבוב, רחוק מהבית, ועדיין לא ידע דבר על האסון. אמו של הנק נפטרה ממחלה, כאמור, שלושה חודשים לפני כן, ושני אחיו נותרו לבד בבית.

האוניברסיטה של לבוב (למברג)

יום הפלישה מצא את הנק כסטודנט לרפואה וטרינרית בעיר לבוב. הוא התגורר במעונות הסטודנטים. לאחר הכיבוש הגרמני הפיצו הסטודנטים האוקראינים מכתב ובו הם הודיעו לכל הסטודנטים היהודיים כי עליהם לעזוב את האוניברסיטה. הנק עזב את מעונות הסטודנטים ועבר לגור אצל חבר פולני בעיר, גם הוא סטודנט לרפואה וטרינרית. החבר הזה היה בן של וטרינר מסקאלאט. הנק בקשרי ידידות איתו עד עצם היום הזה.

הנק וחברו הפולני החליטו לנסוע מלבוב לסקאלאט. את המרחק של כ-150 ק"מ הם עשו רכובים על אופניים.

כמובן שלימודיו של הנק נפסקו. הוא המשיך וסיים את לימודיו אחרי המלחמה בעיר גיסן (Giessen) שבגרמניה. שם הוא גם נשא אישה ומשם עלה ארצה.

הגיטו ומחנות העבודה של יהודי סקלט

בסקאלאט נדרשו היהודים לעבור לגור בגיטו, שהלך והצטמצם ככל שנשלחו ממנו יהודים למחנות ההשמדה. המשלוחים יצאו בימים ובשעות לא קבועות, אולם בדרך כלל בשעות שלפנות בוקר. הנק ושני אחיו שרדו, בינתיים, בזכות זה שהם התגנבו בלילות מהגיטו ועברו ללון במחסן של ביתם, שהיה מחוץ לגיטו.

במשך כשנה עבד הנק במחצבה של ניובושולקה שסיפקה אבנים לסלילת הכביש שהוביל מלבוב לקייב. במקביל וכדי להשתכר למחייתו ולמחיית שני אחיו, הוא עבד בחווה של הוטרניר מסקאלאט, אביו של חברו הטוב. הוטרניר הזה היה פולני לא יהודי, שהסתכן בהוצאה להורג אם היו מגלים שהוא מעסיק יהודי.

כפי שהזכרתי לעיל, נסעה גניה רבקה, האחות התאומה של הנק, ללבוב, עם מסמכים מזויפים כארית, ומאז נעלמו עקבותיה. להנק אין כל ידיעות אודותיה, ויש לשער שנהרגה. האח הצעיר זליג, היה בין העובדים במחנה העבודה של סקאלאט.

בחודש מרס 1943 נקראו כל היהודים שעבדו במחנות עבודה הפזורים באזור לחזור ולהתקבץ במחנה

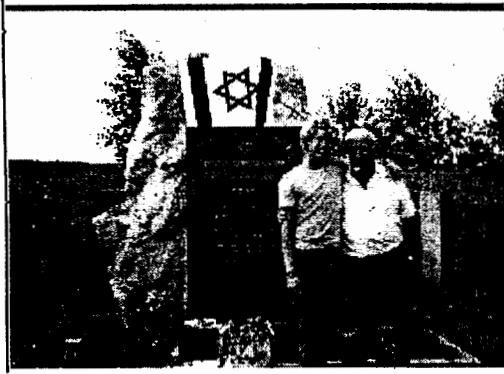
העבודה של סקאלאט. הנק עבד באותה עת במחנה העבודה של אוקנו (Okno) המדוחק, שנמצא דרומית לסקאלאט. גודל החוזרים לסקאלאט היה ידוע, ואף אחד לא רצה לחזור לשם. חזרה העידה פידושה מוות בטוח. משפחתו של הרשקה בירנבאום ומשפחת פיקהולץ התגוררו באוקנו שנים רבות ויחד עם הנק הם הכינו, בעוד מועד, בונקר שימשם להם מקום מסתור. קבוצת של היהודים שהחליטו לחיות ביער אוקנו, הלכה וגדלה. נוספו מתס גולדשטיין (Mates Goldstein), לייבקה סיגל (Leibke Seigel) ודוד שוורץ. דוד שוורץ הוא דודן של הנק (אמו של דוד שוורץ ואמו של הנק אחיות). בסך הכול הגיע מספר המסתתרים ביער ל-21, וביניהם ארבעה ילדים בגילים שבין ארבע ושתים-עשרה שנים. הקבוצה הזו, שהיתה מוכרת כ"כנופיה של הרשקה", הפילה את חתימה על כל האזור במשך למעלה משנה. לצורך קיומם היו חייבים אנשי הקבוצה להצטייד במצרכים שונים, והיו גובים אותם מאיכרי הסביבה, בעיקר מאלה שנחשדו שידיהם מגואלות בדם יהודי.

במאי 1943 התארגנה קבוצה להתנגדות מזוינת. מנהיג הקבוצה היה מיכאל גלנץ, והצטרפו אליו עוד 5 בחורים, ביניהם הנק. הנק יצד קשרים עם כמה גויים, כמקור לרכישת נשק, ופנה בבקשת עזרה גם לפולני אחד שהיה ידוע בקשריו עם כוחות ההתנגדות לגרמנים. בעמל רב נרכשו דימוני-יד. אולם יותר מאוחר התברר שהדימונים שנקנו היו ללא נפצים, ולא הביאו כל תועלת. וגם מהפולנים לא התקבלה כל עזרה. כך נכשל הניסיון להתנגדות.

יותר מאוחר אנו מוצאים שוב את הנק בסביבות סקאלאט. בלילה של 2.6.1943 ברחה קבוצה של חמישה אנשים מסקאלאט ליער הורי (Hory) הנמצא בקרבת סקאלאט. בקבוצה היו יוסף קופלר, אשתו אידה, הנק וינברג, דוד לנדסמן ואחותו. משהתבסס הנק ביער, הוא שלח לחפש ולהביא את אחיו הצעיר זליג מסקאלאט, אולם הוא אחר. ואז נודע לו, שלילה לפני כן, אור ליום 9.6.1943 נשלחו אחרוני היהודים של סקאלאט למחנות ההשמדה, וכנראה שגם זליג וינברג היה ביניהם.

בחודש יולי 1943 ערכו הגרמנים מצוד אחר שני פרטיזונים רוסים שהיו בדרכם מהרי הקרפטים להתאחד עם בסיסם בעומק רוסיה. המצוד נערך ביער אוסטרה מוגילה (Ostra Mogila), ובאותה עת שהו הנק וחבריו ביער זה והיו מעורבים בלחימה. נגד הגרמנים, יחד עם הפרטיזונים, שהיו להם דוברים. על מצוד זה יש פרטים מלאים בספר שכתב אברהם ויסברוד, בשם Death of a Shtetl, לפי עדותו של הנק, כפי שגבתה ממנו זמן קצר לאחר סיום מלחמת העולם.

בסוף שנת 1943 היה כבר להנק רובה עם כדורים שהשיגה לו נערה פולניה שהכיר ושאלה התאכסן.

תחילת השחרור

בפברואר 1944 חזר הנק העירה, לסקאלאט. הוא הלך לבקר את ההורים של חברו הפולני, הסטודנט לוטרנייה, והתקבל בחמימות רבה. בעיר כבר היו תלויות מודעות שהכריזו על חובה להתגייס לצבא הרוסי. לפי הגיל, היו הנק וחברו חייבים בגיוס. רק שבועיים עברו מכניסת הצבא הסובייטי לסקאלאט והשניים כבר התגייסו והוצבו בבית הספר לקציני תותחנים בעיירה ריזון שליד מוסקבה. בינואר 1945 הם נשלחו לחזית בסביבות וורשה, ומשם עם הכוחות הראשונים שפרצו לברלין. הרחבה שלפני מוזיאון קיזור וילהלם בברלין שימשה להם כמקום חניה והתארגנות.

הנק ביקר בסקאלאט לפני מספר שנים, עם שנים מילדיו. זה היה ביקור שורשים. ביקור נוסטלגי נוסף היה כשביקרנו יחד, לפני שנתיים, בברלין. שם הלכנו לראות את הרחבה שלפני מוזיאון קיזור וילהלם, המקום בו חנתה יחידת התותחנים הסובייטית, בה שרת הנק כקצין בדרגה המקבילה לרב-סרן.

הקמת גל-עד לזכר יהודי סקאלאט

מספר אנשים שיש להם קשר לעיר זו התארגנו והחליטו להקים גל-עד במקום בו היה בית העלמין היהודי. בית העלמין אינו קיים יותר, אולם נמצאו שאריות של מצבות. נאסף כסף למטרה זו, וביום 8 ביולי 2002, במלאת שישים ואחת שנים לתחילת הרציחות של יהודי סקאלאט, נפגשה הקבוצה בעיר זו כדי להסיר את הלוט.

לטקס גילוי המצבה, לקח הנק את נכדו אסף טל (שהוא גם נכדי). הטקס התקיים בשעות הצהריים, ביום האמור. במרכז העיר התאספה קבוצה של כעשרים איש יוצאי סקאלאט, או בני משפחותיהם, הרב של טרנפול, כומר אוקראיני, כומר פולני, נציג הממשלה האוקראינית, נציג הטלוויזיה, גב' ראש העיר, ראש העיר הקודם וכל עובדי העיירה. גב' ראש העיר נשאה דברים, הרב אמר קדיש והכמרים ספדו בשפתם.

הגל-עד, הכתוב עברית עם תרגום לאוקראינית, אינו מזכיר את חלקם של תושבי העיר סקאלאט ברציחות הנוראיות שהתרחשו בעיר זו, ואולי אפשר להבין מדוע.

וכך כתוב על הגל-עד:

עם ישראל חי !
ל זכר
אלפי יהודי סקאלאט
והסביבה, שנרצחו
על ידי הגרמנים
1941 – 1944
ת. נ. צ. ב. ה.

הנק ואסף ליד הגל-עד לזכר יהודי סקאלאט והסביבה

גל-עד זה, הוקם נוסף לאנדרטה שנבנתה בסקאלאט לפני כשש שנים. האנדרטה נבנתה בשדה הפתוח, במרחק של כשלושה קילומטר מהעיר, במקום בו נקברו 760 יהודים שנרצחו בסקאלאט ביום שבעה באפריל 1943, והידוע בשם "הקברים הבוכים".

ביבליוגרפיה

ישראל פיקהולץ. "משפחה מג'מלוב בעירות סקאלאט", שרשרת הדורות, כרך ט"ז מס' 2.
וייסברוד, אברהם. מותה של עיירה (Abraham Weissbrod. Death of a Shtetl). מינכן. 1948.

יעקב טל טולידאנו, נולד בירושלים בשנת 1932. נשוי לבריגיטה (טובה) לבית רקוביץ מברלין, והם מתגוררים ברמת-גן. החל משנת 1982 הוא חוקר את משפחות טולידאנו (יהודים ושאינם יהודים) מכל העולם. הוא חבר החברה הגניאלוגית הישראלית, וחבר 'עמותת משפחות טולידאנו'. בשנת 1999 פרסם ספר על "אילן היוחסין של דניאל טולידאנו". כמו כן פרסם את ההיסטוריה של משפחות טולידאנו באתר אינטרנט, בתרגום לאנגלית, צרפתית וספרדית. כתובת האתר:

<http://members.tripod.com/~Yacov Tal/>

רשימות מהספרייה

הרשימת קסו

מקומות

תנועת הבונד בפולין בין שתי מלחמות העולם, מאת צבי ברזילי. ירושלים, כרמל 1994. 251 ע'. הערות. מפתחות. איוורים.

הטקסט הוא ברובו בעברית, אך נוסף גם סיכום מקיף באנגלית, המתאר בקיצור אבל בצורה בהירה את טיבה של תנועת הבונד – האיגוד הכללי של העובדים היהודים בליטא, רוסיה ופולין – שנוסדה בוילנה בשנת 1897.

ספר הזיכרון לזלוה (Zelva Memorial Book), עורך ירחמיאל מורשטיין. ישראל. ועד זלוה בישראל. 1984. עברית עם תיאור קצר באנגלית.

זלוה היא עיירה באזור גרודנו בבלרוס. הקהילה של זלוה נוסדה במאה השש עשרה, אבל יהודים היו מגיעים אליה ביום השוק כבר במאה החמש עשרה. המשפחות הנזכרות הן מורשטיין, פריידין, רובינוביץ, פומרנץ, פוטרצקי ומדניק. הספר לא הופק בצורה מקצועית אך בכל זאת הוא מצבת זיכרון מרגשת לעיירה.

JEWS IN LIEPAJA, LATVIA 1941-45; A MEMORIAL BOOK. Edited by Edward Anders and Juri Dubrovskis. Burlingame, Ca. Anders Press. 2001. 199pp.

(יהודים בליפאיה, לטביה 1941-45; ספר זיכרון) בהערות לספריות, מתאר המחבר אנדרס את המתודולוגיה שהשתמש בה להשגת שמות הקורבנות. הוא מציין כי בארצות מזרח ומרכז אירופה נעלמו כמעט כל רשימות המשלוחים וההוצאות להורג. "הגישה במחקר הנוכחי היתה לחפש ברישומים ארכיוניים כגון נתוני מפקדי אוכלוסין, רשימות תושבים, ספרי טלפונים ומדריכי עסקים. מספר שמות הקורבנות מאזור לייפאיה גדל מ-20 ל-90 אחוזים, ולגבי רוב הקורבנות הושגו נתונים אישיים מדויקים, היכולים לשמש כבסיס למחקרים חברתיים וארגוניים." בסיס הנתונים השלם נמצא באתר <http://www.ej-anders.com>

נוסף לנתונים, המוגשים בצורת טבלה, יש בספר שני מאמרים על גורל העיירה, מאת Andrea Ezergailis וסולומון פייגרסון (Solomon Feigerson). הספר הופק בצורה יפה והוא מופץ חינם בכתובת:

Anders Press 525 Almer Rd. Suite 105
Burlingame, Ca. 94010-3945. U.S.A.

אתר האינטרנט eanders1@concentric.net

ספריית החברה הגניאלוגית הישראלית מאורגנת לפי הנושאים הבאים: עבודות כלליות, מקומות, משפחות וכתבי עת. בספרייה גם קלטות וידיאו, קלטות שמע, מפות, אילנות משפחה וקובצי מידע.

ממדפי הספרים

נושאים כלליים

WHERE ONCE WE WALKED: A GUIDE TO THE JEWISH COMMUNITIES DESTROYED IN THE HOLOCAUST. Revised Edition. Edited by Gary Mokotoff, Sallyann Amdur Sack and Alexander Sharon. Bergenfield, New Jersey. Avotaynu. Avotaynu. 2002. 732pp.

ספר זה (המקומות שבהם צעדנו: מדריך לקהילות היהודיות שהושמדו בשואה, הוצאה מחודשת) הוא נוסח מתוקן ומשופר של ההוצאה הראשונה, שהיה לה שימוש רב ביותר בקרב חוקרי הגניאלוגיה. נכלל בו גם WOWW COMPANION וכן נוספו בו 800 שמות מקומות ואחד עשר מקורות חדשים. חשוב לציין זאת כאן כי הדבר עשוי לחסוך זמן, במיוחד למתחילים. מקורות נוספים אלה כוללים את הספרים שורשים יהודיים בפולין וכן שורשים יהודיים באוקראינה ובמולדובה של מרים ויינר, פנקס הקהילות החדש, איך למצוא את שורשיך היהודיים בגליציה ואחרים. הספר מומלץ בחום לספרייה של כל חברה גניאלוגית יהודית ולספריות האוניברסיטאות שיש בהן מחלקות ללימודי יהדות. עותקים של הספר נמסרו גם לספריות ססניפי בתל אביב ובאר שבע.

גנזך המדינה כרך א. ערוך בידי פאול א. אלסברג. ירושלים. איגוד הארכיונים בישראל, בשיתוף עם הארכיון הממלכתי. 1991. 106 ע'. מפתח.

גנזך המדינה נוסד ב-1949 כדי לשמור את הרישומים של המינהל הממשלתי הקודם, ולתעד את פעילויות המדינה החדשה. כמכשיר עזר לחוקר הגניאלוגיה, מספק הספר אפשרות למצוא רישומים של המימשל התורכי, המנדט הבריטי ומדינת ישראל. כלולים בו גם רישומים לא ממלכתיים, תעודות פרטיות ואוספים, כמו אוספי תעודות מהקונסוליה הגרמנית, אוסף של תעודות נטושות בערבית, צילומים, סרטים, קלטות, מפות וכדומה. הספר כולל גם מפתח מקיף.

2 כרכים. מאת אליהו רוזנטל, ירושלים, רח' גלבר 20,
96755. ישראל 2001.
דואר אלקטרוני elirose@netvision.net.il 125 ע'.
מאיר. נספחים.

זהו ספר על תולדות המשפחה מופק בצורה יפה ביותר,
ובו שני חלקים. החלק הראשון מתעד את המשפחה
שנספתה בשואה ומכיל חומר בעברית, פולנית
ואנגלית. החלק השני מכיל את הכרונולוגיה והתיעוד
של המשפחות.

THE OLD COUNTRY AND THE NEW: A
WASSERSTROM FAMILY HISTORY 1780-
1930. By Randy Wasserstrom. Baltimore,
Md. Gateway Press. 1997

הארץ הישנה והחדשה: תולדות משפחת
ואסרשטרומ. 161 ע'. ביבליוגרפיה. מפתח.

ספר זה פורסם בהוצאה המשפחתית של המחבר. זהו
ספר עשוי היטב וקריא, ויכול לשמש דוגמה טובה למי
שמבקש לפרסם את תולדות משפחתו. המחבר התחיל
להתעניין בהיסטוריה בהיותו באוניברסיטת מדינת
אוהיו, שם למד לימודי יהדות וקיבל תואר שני בעבודה
סוציאלית. את שנת הלימודים הראשונה הוא בילה
באוניברסיטה העברית בירושלים. בזמן שהותו
בישראל הוא חיפש את שם משפחתו בספר הטלפונים
ומתוך ששת השמות שחקר אחד היה קרוב משפחה.
אביו של ראש המשפחה ורב רב סבא של רנדי היו בני
דודים מדרגה ראשונה. רנדי נסע לסלובקיה להמשיך
במחקרו. הוא חוקר עתה את משפחתו מהונגריה ופולין
והגירתם והתיישבותם בארצות הברית.

MOHELBUCH LAZARUS LIEBER DREYFUS
AUS ENDINGEN/KANTON AARGAU UND
SEINE FAMILIE. 65 BESCHNEIDUNGEN.
Endingen, Switzerland. Israelitische
Kultusgemeinde, 1999.

ספר המהל לזרוס ליבר דרייפוס מאנדינגן
שבקאנטון ארגאו, שוויץ, ומשפחתו. 65 מילות. 78
ע'. מאיר. גרמנית.

הרייט קסו היא הספרנית הראשית בספריית החברה
הגניאלוגית הישראלית.

בית העלמין היהודי בטומשוב מזובייצקי
ZYDOWSKI CMENTARZ TOMASZOW-
(MAZOWIECKI). ערוך בידי בנימין יערי-ואלד.
ישראל. ארגון יוצאי טומשוב מזובייצקי. 1996. 178
ע'. מאיר. עברית, פולנית ואנגלית.

בעלי מלאכה יהודים במולדביה. מאת אליהו
פלדמן. ירושלים. הוצאת מגנס, האוניברסיטה
העברית. 1982. 252 ע'. מאיר. מפה. עברית.
ספר זה הופק בחסות המרכז לחקר יהדות רומניה,
מוסד בן ציון דינור לחקר ההיסטוריה היהודית.
JUDEN IN BERLIN 1671-1945. Ein Lesebuch
mit Beiträgen von Annegret Ehmann,
Rachel Livne-Freudentahl, Monika Richarz,
Julius H. Schoeps, und Raymond Wolff.
Berlin. Nicolaisch Verlagsbuch Handlung
Beuermann GmbH. 1988.

יהודים בברלין 1671-1945. 350 ע'. מפתח.
ביבליוגרפיה. גרמנית. מתנה מחברנו יעקב טל טולדנו.

משפחות

משפחת FUERTH-KATZENSTEIN; ביוגרפיות
וטבלאות גניאלוגיות, מאת אברהם פרנק. ירושלים,
2002. ללא מיספור עמודים.

חוברת זו על משפחה יהודית גרמנית כוללת מבוא,
רשימה של קורבנות השואה, טבלאות גניאלוגיות
משפחתיות, ביוגרפיות וצילומים השייכים לביוגרפיות
אלה. בין המשפחות שבחוברת: Adleaar, Cahn,
Laupheimer, Loeb, Mosbacher. הכרך השני
כתוב כולו בעברית וכולל צילומים משפחתיים רבים
וכותרתו "סיפורי סבתא". במדור זה כלול סיפור
תולדות המשפחות רוזנטל (Rosenthal) ויון
(Youné).

אין להם קדיש... כרוניקות השואה של משפחות
רוזנטל וויינטראוב (במקור מלודז וסולייוב בפולין)
1939-45.

NO KADISH FOR THEM... THE HOLOCAUST
CHRONICLES OF THE ROSENTHAL AND
WEINTRAUB FAMILIES.

רישום נתונים גביאלוגיים

יהודה קלוזנר

(גרמנית) או Németeresztur (הונגרית) כינו יהודים בשם **צלם** (יידיש-עברית), Rzeszow, (פולנית) היתה בפיהם **רישא** (יידיש) ועוד אחרים. ג. **מקומות בעלי שם זהה**. במיוחד בפולין, אבל גם בארצות אחרות, היו מקומות אחדים בעלי אותו שם, כמו Bereznica (גוברניית Polesie), Bielsk (גוב' וולין); Bielsk (גוב' ביאליסטוק), Janow (גוב' ורשה); Janow (גוב' לבוב), Leszno (גוב' פוזנאן), Nowe-Miasto (גוב' לודז'), Nowe-Miasto (גוב' ורשה) ורבים אחרים. נוסף לבעיות שצוינו בקשר לשמות המקומות ונוסף לדרכי האיות השונות, משתנים שמות המקומות גם בגלל איות פונטי משובש, הן בדפוס והן בעל פה, המשקף את הדרך שבה הכותב או הדובר שמע והבין את השם.

ד. **שיטות רישום**. כדי להתגבר על מבוכ האיותים השונים, האמצעים שבידינו מצומצמים למדי. השיטות הקיימות הן מוגבלות בהיקפם אצלנו. מסתובב מוגבל, או שהן ארוכות וגודמות לבגללן. מאחר שאינן מבחינות בין מקומות בעלי שמות זהים. רובנו גם לא יודעים מהו הכתיב המדויק של השם שאנו מחפשים. אנחנו מוגבלים גם במובן שאין קריטריון אחיד בבחירת האיות הרצוי מבין הרבים הקיימים היום או היו קיימים בעבר.

דרך אחת לרישום שמות מקומות היא להשתמש בשם כפי שהוא בשימוש היום. דרך רישום אחרת היא זו המקובלת ב"יד ושם" – לרשום את שם המקום כפי שהיה ערב מלחמת העולם השנייה (1939).

קיימות מספר רשימות שניתן להשתמש בהן. ביניהן "הספר השחור" (יד ושם 1965), המכיל את שמות המקומות שתושביהן היהודים הושמדו על ידי הנאצים, והאנציקלופדיה שפורסמה על ידי YIVO (Weiner, 1994, 1997). גב' עדה הולצמן פרסמה באתר האינטרנט שלה <http://www.zchor.org> רשימת מקומות (1578 מקומות) בפולין – "אנו זוכרים", ערוך בידי A. Klevan. קיימות רשימות הכוללות מספר מוגבל של מקומות או מקומות באזור מסוים, כמו רשימת מקומות בליטא, בעבודה שפורסמה לאחרונה Lerer-Cohen R. & S. (2002, Issroff) רשימת המקומות בקיסרות האוסטרו-הונגרית (כהן 1997), רשימת מקומות בטרנסילבניה (כהן 1989) ואחרים. בקשר למקומות בטרנסילבניה כדאי לבדוק גם את אתר האינטרנט של הממשלה ההונגרית:

<http://www.hungary.com/corvinus/lib/transy/transy26.htm>

4. שמות מקומות

א. **מקומות b,m,d=לידות, נישואין, פטירות**. כל התוכנות הגביאלוגיות כוללות שדות לרישום תאריכי הלידה, הנישואין והפטירה של האדם הרשום. רצוי למצוא ולרשום גם את מקומות הלידות, הנישואין והפטירות המתאימים.

אנשים גורשו ממקומותיהם או עברו ממקום למקום כדי לחפש פרנסה למשפחתם, כדי ללמוד, או מסיבות אחרות, והם חיו לעתים בשלוש עיירות או יותר. יש תוכנות המספקות שדה גדול שבו ניתן לרשום את כל המקומות. אם לא, שוב ניתן להשתמש ב"שדה חופשי" למטרה זו. רצוי לרשום גם את השנים שהאדם שהה בכל אחד מהמקומות.

יש לציין כי לפני שהתחילו להשתמש בשם משפחה, בסוף המאה התשע עשרה ואף מאוחר יותר, היה שם המקום כלול לעתים בשם הרשמי של האיש. האדם היה ידוע בשמו הפרטי, עם התייחסות למקום שבו ממנו, כגון: ד'אביגדור מבילגוראי (Bilgoraj), ד'אבטליון ממודנה, ר'אברהם מפראג, ר'אברהם מלסנו (Leszno) ועוד, בין היתר כדי להבחין בין אנשים בעלי שמות פרטיים זהים.

ב. **איות השמות**. רישום שמות המקומות הוא נושא רגיש. להרבה מקומות שמות אחדים שהוחלפו שוב ושוב לאורך ההיסטוריה. אזורים שלמים החליפו ידעם, מפולין לרוסיה, לגרמניה, לאוסטרו-הונגריה, לאוקראינה, מגרמניה לצרפת, מהונגריה לסלובקיה או רומניה וכו', ובעקבות זאת ניתנו למקומות שמות שונים על ידי השליטים, בהתאם לשפה הרשמית באותו זמן. כל השמות מצויים בספרות וכמו כן בשימוש היומיומי. ברטיסלבה (סלובקית), פרסבורג (גרמנית), פוזוניה (הונגרית, Pozsony) הם שמות של אותה עיר. באופן דומה הם השמות Grosswardein (גרמנית), Nagyvárad (הונגרית), Oradea (רומנית), או Aix-la-Chapelle (צרפתית), אאכן (גרמנית). יתר על כן, האיות משתנה גם בהתאם לרקע הלאומי של המשתמש. Aleksandriya, Aleksandria, Aleksandriia, Aleksandrija Aleksandrya, הם השמות של Ayzpute Aleksandrija בוולין, Chenstchov, Chenstochov, Chenstokhov, Chestokhova, Tshenstokhov הם השמות של Chestochowa בגוברניית Kielce, או Daugapils, Daugava Dinaburg, Dunaberg, Dunaburg, Dvinsk, Dwinsk השמות של Daugavpils בלטביה וכדומה.

לכן יש להוסיף, כי בספרות, וכן בשפת היום יום, השתמשו היהודים לעיתים בשמות "יהודיים" למקומות אחדים. כך, למשל, את העיר Deutschkreuz

Weiner M.: Jewish Roots in Poland. YIVO Institute for Jewish Records, 1997.

Lerer-Cohen R. and S. Issroff: The Holocaust in Lithuania 1941-1945. A Book of Remembrance. Gefen Publishing Company, Jerusalem & New-York, 2002.

כהן, י"י: חכמי הונגריה. מפעל מורשת יהדות הונגריה, מכון ירושלים, 1997.

כהן, י"י: חכמי טרנסילבניה. מפעל מורשת יהדות הונגריה, מכון ירושלים, 1999.

ה. אחידות. בשלב זה אין כמובן כל דרך לדרוש מהחוקרים, ובוודאי לא לחייב אותם, להשתמש בשיטה מסוימת של איות, אך מומלץ מאוד שהחוקר ישתמש בשיטת איות אחידה בכל הרישומים בבסיס הנתונים שלו.

ביבליוגרפיה

Yad Vashem: Black Book of Localities Whose Jewish Population was Exterminated by the Nazis, 1965.

Weiner M.: Jewish Roots in Ukraine and Moldova. YIVO Institute for Jewish Records, 1994.

ספרים

לעזר רב הוא גם מפתח של נושאים הקשורים לספרדים, שפורסמו בכתבי עת יהודיים. התועלת הרבה של עבודה זו מתבטאת גם ברשימות הכתובות המיוחדות שניתן לפנות אליהן כדי לחפש מידע. בכל ארץ רשומות המקורות הארכיוניים והדרכים להגיע אליהם. הביבליוגרפיה בת חמישה עשר העמודים היא עצמה מכשיר חשוב לשימוש החוקרים את אבותיהם ושורשיהם הספרדיים.

ד"ר מלכא מסביר בצורה מדויקת את העובדה הידועה רק למעטים, שהיו קיימים "חילופי אוכלוסין" בין ספרד ומרוקו. דבר זה יעזור לנו להבין מי הוא "ספרדי", כאשר נתבונן בתולדות משפחתנו אנו. בהגדרתו ל"ספרדי" הוא כולל גם יהודים "מזרחים" וגם יהודים שמוצאם בחצי האי האיברי. אם כי רבים מהיהודים הספרדים שמוצאם בספרד עצמה אינם תומכים בהכללה זו, צודק המחבר כאשר הוא כולל בקבוצת היהודים הספרדים גם את היהודים מהארצות שהרכיבו את האימפריה העות'מנית, ביניהן מצרים, סוריה ועירק. המחבר מביא את דעות המומחים, ביניהן דעתו של חוקר יהדות ספרד, המנוח דניאל אלעזר, ותומך בכך בהשקפה האקדמית והדתית המקובלת שהספרדים הם אלה המקיימים את הפולחן הדתי והמצוות על פי התלמוד הבבלי והשולחן הערוך.

כותרת הספר תואמת את תוכנו. המחבר הרכיב פסיפס מרוכז וכתוב היטב של תולדות יהדות ספרד, מתקופת הנביאים ועד ימינו אנו. הכללת ההיסטוריה הספרדית בספר על גניאלוגיה ראויה לשבח: מי שחוקר את תולדות משפחתו הוא, עליו ללמוד גם משהו על ההיסטוריה של עמו. שילוב הנושא העיקרי של הספר עם קטעים על היהודים בבבל, הגאונים ונושאים

Sephardic Genealogy: Discovering Your Sephardic Ancestor and their world, by Jeffrey S. Malka. Bergenfield, NJ: Avotaynu, 2003. 384pp.

גניאלוגיה ספרדית: גלה את אבותיך הספרדים ועולמם, סקירה על הספר מאת Scott Alfassa-Marks.

ספר זה מביא לראשונה בדפוס אוסף של מקורות המספקים מידע גניאלוגי, לשימוש היהודים הספרדים החוקרים את אילנות היוחסין של משפחתם. זהו ספר מאורגן היטב, המכיל כ-360 עמודים וכן מערכת שימושית מאוד של מפתחות, המחולקים לפי שמות משפחה ספרדיים ומונחים כלליים. הספר מחולק לארבעה מדורים, וכולל את תולדות הספרדים, יסודות הגניאלוגיה, מקורות בארצות שונות המסודרים לפי הארצות, ומקורות אינטרנט. יש בו מספר נספחים הכוללים חומר רב, כגון טפסים, טבלאות ונתונים היסטוריים. תחת הכותרות של הארצות השונות יש רשימת ספרים מומלצת לכל ארץ. מחוץ לארצות הברית, כולל המחבר נתונים על ארצות שמהן הגיעו הספרדים, הכוללות אלג'יריה, הבלקנים, מצרים, איטליה, אירן, עירק, מרוקו, הולנד, ספרד, סודן, סוריה, תורכיה (והאימפריה העות'מנית), וכן ארצות הים הקריבי ואמריקה הדרומית.

הקורא עשוי להעריך באופן מיוחד את המספר הגדול של שמות המשפחה הספרדים שהאטימולוגיה שלהם ברורה, וכן המפתח של שמות אלה. בחומר כלולים הן מקורות מהתקופה המודרנית והן מקורות אפשריים לגילוי מידע גניאלוגי מהתקופה שלפני גירוש ספרד.

גניאלוגי ספרדי. בספר זה זרע מלכא את הזרע שממנו, אני מקווה, ינצו פרחים חדשים. הספר מומלץ לכל אלה המעוניינים לחקור את שורשי משפחתם הספרדית יהודית.

הערת העורכת:

הספר Sephardic Genealogy, הספר האחרון שיצא בהוצאת "אבותינו" קיבל מ"איגוד הספריות היהודיות" (Association of Jewish Libraries) את הפרס Best Judaica Reference Award לשנת 2002.

מאז שנוסד הפרס, לא קיבל אותו אף מו"ל יותר מפעם אחת. זהו הספר השלישי שיצא ב"אבותינו" שקיבל את הפרס. הזוכים הקודמים הם

Where Once We Walked (1991) וכן A Dictionary of Jewish Surnames from the Kingdom of Poland.(1996)

אסמכתא:

News About Jewish Genealogy from Avotaynu Vol. 4, No. 5. April 6, 2003.

Four Jewish Families from Philadelphia, by Len Markowitz.

השורות הבאות התקבלו בדואר האלקטרוני כתשובה על הסקירה של הספר **ארבע משפחות יהודיות מפילדלפיה** שנכתבה בידי שלום ברונשטיין בגיליון האחרון של **שרשרת הדורות**.

שלום היקר,

זה עתה קיבלתי את גיליון **שרשרת הדורות** ששלחת לי. אני מוקיר מאוד את הערכתך האוהדת במאמריך ספרי. לך מרקוביץ

לך מרקוביץ הוא היושב ראש הקודם של החברה הגניאלוגית היהודית בפילדלפיה.

נדירים כמו היהודים באזור האמזונס, הופכים את הספר הזה למשהו החורג מעבר לרשימת מקורות פשוטה.

בספר 19 איורים ומפות, המהווים עזר להבנת מספר נושאי מפתח. ברשימות המקורות המסודרות לפי ארצות, ברור לקורא כי המחבר שילב מידע עדכני. כדוגמה אחת, מציין המחבר שבמצרים, אם כי קשה להשיג מידע גניאלוגי והדבר יכול לקחת שנים, הרי המבוגדים שבין חברי הקהילה היהודית מחפשים עתה, מחוץ לארצם, אנשים היודעים לקרוא עברית שיעזרו להם "לארגן את הרישומים שלהם". איסוף חומר מתפוצות ספרד, של ימים עברו או של היום, קשור לעתים בשאלות פוליטיות, מחסומי שפה ואדישות סתם. מלכא מציין זאת בבירור, ופה ושם מיעץ איך להתגבר על מכשולים אלה.

אם כי הספר מתעד את המקורות הקיימים שמתוכם ניתן להוציא נתונים המעניינים אותו, הרי החוקר המקצועי יצפה לבדיקה מעט יותר מעמיקה של כל אחד מהמקורות האלה. אך חובה עלי לציין כי אחת הנקודות החזקות המשמעותיות של פרסום זה היא עצם קיומו. עד שספר זה פורסם, לא נמצאו ספרים לגניאלוג שמוצאו ממשפחה ספרדית. התיעוד של מקורות לא ידועים, שהגיש לנו מלכא, הוא מרשים.

ספר זה נכתב בזמן שחקר הגניאלוגיה הספרדית הוא פופולרי למדי, ובכך ממלא ספר זה חלל שהיה קיים מאז שהאינטרנט עזר לפתח את הגידול המהיר כל כך של חקר אילן היוחסין המשפחתי. שלא כמו ספרים גניאלוגיים שיצאו לאור לאחרונה, שמחבריהם בדרך כלל הם יהודים לא ספרדים, מלכא עצמו הוא ספרדי, והוא כותב לקהל הרחב במטרה ובעניין אמיתי לעזור ולהדריך את חבריו הספרדים להשיג מידע. רובו הגדול של החומר שנכנס לעבודה זו בא c האינטרנט של המחבר עצמו, שחקר והכין. בהתחשב בהיבט של "היום כאן מחר איננו" של האינטרנט, מאפשר פרסום הספר הזה לחומר להפוך לרישום של קבע. "גניאלוגיה ספרדית" היא הפלגה בסוגה החדשה של מחקר

הרצאות ופעילויות בחברה הגניאלוגית הישראלית

דצמבר 2002-מרס 2003

הרייט קסו

נתניה

הקבוצה ביקרה בבית התפוצות ושמעו שם הרצאה על התערוכה החדשה על שם נחום גולדמן. לאחר מכן התקיים ביקור ב"מרכז דורות למחקר גניאלוגי" והוצגו אפשרויות המחקר. כמו כן ניתנה הזדמנות למבקרים לבצע מחקר בארכיון.

פברואר 2003

ירושלים

ניתנו שתי הרצאות. ד"ר ברכה ריבלין, עורכת "פנקסי הקהילות" ב"יד ושם" הרצתה על *מבוא לתולדות יהודי איטליה בזמן השואה*. האדריכל דוד קסוטו ואחותו גב' שושנה קסוטו-עברון דיברו על *תולדות משפחת קסוטו בפירנצה, איטליה*.

בקבוצת דוברי האנגלית: מר ז'ן-פייר סטרוויס, יושב ראש סניף ירושלים, גב' רוז פלדמן, מזכירת סניף תל אביב הרצו על *מבוא וסקירה כללית על מפעל הכנת מפתחות לרישומים היהודים בפולין (JRI-Poland)*.

תל אביב

מר בזיל סנדלר מסניף נתניה דיבר על *מקס, סוד שמור היטב – איך מצאתי אח שלא ידעתי על קיומו*.

הנגב

ר מיכאל האני הרצה על *השעון ההיסטורי, בליווי דיאגרמות*.

נתניה

הוצג בווידיאו הסרט הדוקומנטרי *החיפוש אחר השבטים האבודים של שמחה יעקובוביץ*. זהו הסיפור על חיפושי עשרת השבטי, הנמצאים, פי הסרט, באסיה ובמזרח התיכון.

מרס 2003

ירושלים

ד"ר גור אלרואי מאוניברסיטת חיפה הרצה על *ההגירה ההמונית היהודית בתחילת המאה העשרים*, על פי הרישומים של לשכת המידע של תחום המושב.

דוברי אנגלית: מר צמח יעקבסון דיבר על *"התוכנה הגניאלוגית שנכתבה במיוחד עבור גניאלוגים יהודים"*.

שיחה והסבר על התוכנה הגניאלוגית Dorotree.

תל אביב

מר חיים סידור, מרכז "קורות באינטרנט על צפת" של קרן צפת הרצה על *מקורות בצפת והגיאוגרפיה של בית העלמין הישן*.

ברצוננו להביא לידיעת קוראינו, בקצרה, את נושאי הרצאותינו החודשיות. בחברה הגניאלוגית הישראלית שישה סניפים, ומתקיימות בהם הרצאות חודשיות או פעילויות אחרות. הסניפים הם ירושלים, תל אביב, הנגב, נתניה, בית שמש וחיפה. בסניף ירושלים קיימת גם קבוצה של דוברי אנגלית, וההרצאות בקבוצה זו הן באנגלית.

דצמבר 2002

ירושלים

בקבוצה העברית, בשיתוף עם SIG פולין, ניתנה הרצאה על ידי ד"ר חיים גרטנר מהאוניברסיטה העברית בירושלים בנושא *רבי שאול וואהל – שושלת צאצאים אורתודוקסים*.

קבוצת דוברי האנגלית קיימה סיור מודרך בספרייה הלאומית בקמפוס של האוניברסיטה העברית בגבעת רם, בעיקר במקורות המידע הגניאלוגיים באנגלית.

תל אביב

גב' רוז-לרר-כהן נתנה הרצאה בשם *השימוש בעבודת כפייה יהודית בזמן השואה והשפעתה על המחקר הגניאלוגי*.

הנגב

גב' מרתה לב ציון הרצתה באנגלית על *מקורם של יהודי קורלנד*.

בית שמש

פרופ' יצחק כרם מהאוניברסיטה העברית בירושלים הרצה על *יהודי סלונקי. ההרצאה התקיימה באנגלית*.

ינואר 2003

ירושלים

ד"ר מיכאל האני (Michael Honey) הרצה על *השעון ההיסטורי, בליווי דיאגרמות, וסיפור על תולדות משפחתו*.

קבוצת דוברי האנגלית אירחה את גב' בתיה אונטרשץ, שעמדה בראש המשרד לחיפוש קרובים של הסוכנות היהודית בשנים 1972-2002.

תל אביב

גב' ציפי רוזן, ראש המרכז לתיעוד ויזואלי בבית התפוצות, דיברה על *הנושא מה מגלים לנו האלכומים המשפחתיים שלנו?*

הנגב

גב' שירלי רוזן, מזכירת סניף הנגב, סיפרה על מסעה לעיירות אבותיה בגרמניה, ועל המידע החדש שגילתה על משפחת סקס (Sachs).

הגנה

ד"ר מוטי זלקין מאוניברסיטת בן גוריון הרצה על הנושא מהכורסה אל הארכיון: הדמוגרפיה היהודית במזרח אירופה במאה התשע עשרה לאור המחקר הארכיוני העדכני.

נתניה

מר חיים שפירא מהעיתון ז'רוסלם פוסט" דיבר על הגניאלוג המזדמן (באנגלית).

פגישות וכנסים

הרייט קסו

ביקור בארכיון המדינה. 29 בנובמבר 2002, ירושלים.

הביקור נערך מטעם החוג ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת חיפה. מנהל הארכיון, ד"ר משה מוזיק, הציג לפנינו את הרקע לייסוד הארכיון והסביר מה הם האוספים שהוא מכיל. הספר ארכיון מדינת ישראל כרך א' מתאר זאת בפירוט. על פי חוק הארכיונים משנת 1955, קיימים שני סוגים של ארכיונים: ארכיונים ממלכתיים ופרטיים. קיימים כ-20 ארכיונים שהם לפי החוק תחת פיקוח ממשלתי, ביניהם ארכיוני הרשויות המקומיות וארכיון צה"ל. נוסף לארכיוני המדינה קיימים הארכיון הצינוני המרכזי, יד ושם, ארכיון ז'בוטינסקי, ארכיון בן גוריון, ארכיוני משרדי הממשלה ועוד. דוגמות של ארכיונים פרטיים הם ארכיון ההסתדרות וארכיון הקיבוצים. אנשי הצוות העובדים בארכיונים הם חברים באיגוד הארכיונים בישראל. ארכיונים של הרשויות המקומיות קיימים בערים שונות, כמו ירושלים, תל אביב, חיפה ועוד.

הארכיונים מפיקים פרסומים המבוססים על חומר של ראשי הממשלה ושל נשיאי ישראל. עד עתה קיימים פרסומים על דוד בן גוריון, חיים ויצמן, לוי אשכול ומשה שרת.

עשינו סיור באולם הקריאה, והארכיונאית יהודית ספט (Soft) הסבירה איך רצוי להשתמש במקור הארכיוני, כגון הזמנת חומר מדאש כדי שאפשר יהיה לקבלו בשעות שהארכיון פתוח לקהל. היא הראתה לנו את עזרי החיפוש והסבירה שעתה הם עוסקים במיחשוב החומר, אבל לא ידעה לומר מתי הוא יסתיים ויועלה על האינטרנט. הדרישות לחומר ארכיוני באות מסטודנטים העושים עבודות מחקר בהיסטוריה, עורכי דין המחפשים צוואות ומסמכי רכוש וחוקרי גניאלוגיה. קבוצה אחרונה זו הופכת לקבוצת המשתמשים הגדולה ביותר.

מידע שניתן להוציא מכתובות וממצבות.

הכנס התקיים באוניברסיטת חיפה ביום 26 בדצמבר 2002, בחסות אוניברסיטת חיפה, איגוד הארכיונים בישראל ויד בן צבי.

מטרת הכנס היתה לשמוע איך אפשר לאסוף מידע מהכתובות שעל המצבות. הכתוב על המצבות יכול לאמת נתונים, ולספק מידע גניאלוגי על האדם. מידע זה יחד עם מידע ממקורות ארכיוניים מוביל לדיוק יותר גדול בתיעוד תולדות המשפחה. הנית הכנס כללה חמש הרצאות וסיוור בבתי העל. שנים של חיפה.

הרצאה אחת הציגה מחקר שמטרתו היתה למצוא את מקום קבורתו של טייס מתנדב מדרום אפריקה ששירת במלחמת העצמאות בשנת 1948. מרצה אחר הסביר מצבות ערביות שהכתובת שעליהן מתארת את תולדות המשפחה. שמענו על מצבות יהודיות בגרמניה ומגוון המידע שעליהן, כולל אנקדוטות הומוריסטיות ומידע לא מדויק, שתועד על יד החוקר. המרצה ציין את חשיבות הארכיונים באימות המידע שעל המצבות. המרצה הרביעי תיאר את בית העלמין הצבאי הבריטי, וסיפר איך הוא נוסד ואיזה מידע ניתן למצוא בו. ההרצאה האחרונה היתה על בית העלמין הישן (Haskoy, המאה ה-16) באיסטנבול. שם ההרצאה

הזאת יכול לסכם את נושא הכנס: "אבנים מדברות". הסיור, שכלל הרצאות מפורטות על תולדות בתי העלמין, כלל את בית העלמין הצבאי הבריטי, בית העלמין של הטמפלרים, בית העלמין הפרוטסטנטי ובית העלמין היהודי. בגלל הגשם, לא יכולנו לבקר במקומות הקבורה מימי הבית השני. כל בתי העלמין שביקרנו בהם הם במרחק הליכה זה מזה.

סיכומי כתבי עת זרים מטילדה טג'ר

בדקה מספר ספדי מסע בהם המחברים מספרים על חלוקת השוק לסמטאות שבכל אחת מהן נמכר סוג סחורה אחד – למשל הצורפים לחדו ומוכרי השטיחים לחדו וכו'. בספרים אלה מוצאים גם פרטים על המנהגים ששלטו בקהילה היהודית בעת שזוג עמד להינשא. הדבר היותר קרוב לגניאלוגיה הוא תיאור המדריכים, כולם יהודים מקומיים כי הם יודעים שפות. הם חיכו לאוניה שעמדה לעגון כדי להציע את שירותיהם לתיירים. כמה חבל שיפורי מסעות אלה אינם מציינים את שמות האנשים שהמחבריהם פגשו. המאמר השני מפתיע כי הוא כתוב על ידי ילד בן תשע, ליאו עמאר (Leo Amar) אשר החל במחקר גניאלוגי לפני שנה. אביו מצפון אפריקה ואמו ממזרח אירופה. ליאו התעניין במשפחת פיימינטה (Pimienta), משפחתה של רב-סבתו. המשפחה מטג'ר, מרוקו עם ענף באוראן, אלג'יריה (Oran). ליאו צירף למאמרו עץ המשפחה המתחיל משנת 1935.

יש לברך את המערכת של "עצי" אשר עודדה ילד צעיר כל כך בחיפושיו אחרי תולדות משפחתו. זאת בהחלט דוגמה שאנחנו בישראל יכולים להעתיק. נוסף למדורים הקבועים, מביאה החוברת הנוכחית ידיעה על לוח הזיכרון אשר נתווסף לרבים כמותו, במחנה המוות אושוויץ-בירקנאו. ייחודו של לוח זיכרון זה הוא שהוא כתוב בלדינו, שפתם של עשרות אלפים מבין הנספים דוברי השפה הזאת. כל אחד מהלוחות הקבועים בקיר הזיכרון באושוויץ כתוב בשפה של קבוצת קורבנות אחת. לוח זה בלדינו בא למלא את החסר. תבוא ברכה על כל אלה שיזמו את המבצע הזה.

ETSI- vol. 5, no.19, Décembre 2002

זאת הפעם הראשונה שכתב עת זה מפרסם מאמר על פליאוגרפיה יהודית-ספרדית, כתב הידוע בשם סוליטריאו (solitreo). המחבר רולנד טראנטו (Roland Taranto) ניתח את רישומי הנישואים באיזמיר מהמאות ה-19 וה-20 השמורים בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי בירושלים. טראנטו השווה נתונים בכתבים שונים מהשנים 1858, 1895 ו-1929.

לורנס אבן צור-חזן (Laurence Abensur-Hazan) מביאה גם הפעם מידע שגילתה בארכיון של "כל ישראל חברים" בפריז. התיקים שבדקה מתייחסים לוועדים שהיו בקהילות השונות באלג'יריה בסוף המאה ה-19. רשימות שמיות מאיירות את המאמר. לסיום, פיליפ אבן צור (Philip Abensur) מנתח את אתר האינטרנט שבבעלות הקרן לקידום המחקר והתרבות הספרדיים, ניו יורק

Revue du Cercle de Généalogie Juive. No.71 Tome 18, Juillet-Septembre 2002

במאמר ארוך למדי מציג ג'והן ברקוביץ את מחקרו הגניאלוגי על חמשת הדורות הראשונים של משפחת גוגנהיים, משפחה שעקבותיה נמצאו במפקדי האוכלוסין של חבלי אלזס ולורן (Alsace & Lorraine) שבצרפת, שוויץ וגרמניה. המחבר גם מנתח את מקור השם שיכול היה לנבוע משם העיריה האלוזית Gougenheim או משמן של שתי עיירות Jugenheim, שבעבר נקראו Jugenheim, בחבל נהר הריין שבמערב גרמניה. כאמור המחבר הצליח לגלות את חמשת הדורות הראשונים, והיהודי הראשון הנושא את השם גוגנהיים הוא אלעזר או אליעזר שנולד בסביבות 1440. המאמר המאויר בתרשים שורשי המשפחה מביא פרטים מדויקים על עקיבא בן אלעזר (אליעזר), בנו יעקב ובניו הוא, בניהם ונכדיהם. רשימה בילביוגרפית ומקורות מידע חותמים את המחקר המרתק הזה.

בהמשך, מספר פייר לאוטמן (Pierre Lautmann) על מחקר שהתבסס על תעודות הנמצאות בארכיון ההיסטורי של חילות היבשה בצרפת (Service Historique de l'Armée de Terre – Fort de Vincennes, Paris).

המחבר איתר שני אחים חיילים בתקופת נפוליאון: דוד ויהודה קרקאסון (Carcassonne). התעודות ה"ל" מאפשרות להתחקות אחרי קורות שני האחים ומשפחתם.

מן העיסוק בצרפת, עוברים למדריך שימושי כיצד להתחיל לחקור את המשפחות היהודיות שמקורן במזרח אירופה. המחבר מציע ארבע עצות. הראשונה: ראשית המחקר - במקורות הקיימים בצרפת, אינו רלוונטי כל כך לחוקר הישראלי. העצה השנייה: שימוש נרחב ביותר באינטנט ובאתריו הגניאלוגיים הרבים. העצה השלישית: שימוש במיקרופילמים של המורמונים. העצה הרביעית והאחרונה: "תתכוננו להוצאות לא מעטות".

חותמים את החוברת המדורים הרגילים של ביקורת ספרים, סימון כתבי עת גניאלוגיים, ומדור של שאלות ותשובות שהצטמצם מאוד בגלל מדור דומה באתר החברה הגניאלוגית היהודית של צרפת.

ETSI- vol. 5, no.18, Septembre 2002

בחוברת שני מאמרים מיוחדים. האחד פרי עטה של Laurence Abensur-Hazan על חיי הקהילה היהודית באיזמיר שבתורכיה, על האספקטים השונים שלהם, כפי שהם הצטיירו לפני נוסעים נוצרים שביקרו במאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים. המחברת